

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

***Analýza postojů v ochraně přírody
zainteresovaných tamních obyvatel
k územní ochraně přírody a krajiny
Novohradských hor***

Bakalářská práce

Autor: Jan Turek

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

Praha 2016

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu práce Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi Ph.D. za odborné vedení a cenné rady. Velké poděkování patří také mým respondentům, bez kterých by práce nemohla vzniknout a zaměstnancům Správy CHKO Blanský Les a AOPK ČR v Českých Budějovicích za pomoc při hledání potřebných dokumentů a jejich poskytnutí.

Jan Turek

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 20. června 2016

Jan Turek

Abstrakt.....	1
Úvod.....	2
1. Novohradské hory a Novohradské podhůří	3
1.1 Geomorfologické vymezení oblasti.....	3
1.2 Geografické vymezení oblasti.....	3
1.3 Obecná charakteristika Novohradských hor a Novohradského podhůří.....	4
2. Zvolená metoda výzkumu	6
2.1 Výzkumný problém, výzkumné otázky.....	6
2.2 Výzkumná strategie a výběr vzorku.....	7
2.3 Způsob vytvoření dat a kvalita výzkumu.....	10
2.4 Metoda zpracování dat.....	11
3. Sociologická teorie postojů.....	12
4. Ochrana přírody a krajiny v Novohradských horách a v přilehlé části Novohradského podhůří ...	13
4.1 Tradice ochrany přírody.....	13
4.1.1 Tradiční přístupy k územní ochraně přírody a krajiny.....	14
4.1.2 Historie ochrany přírody na území České republiky.....	15
4.1.3 Současný zákon o ochraně přírody a krajiny.....	17
4.2 Historie ochrany přírody Novohradských hor a krajinářských zásahů v oblasti.....	18
4.2.1 NPR Žofínský prales.....	20
4.3 Postoje respondentů k současnému stavu územní ochrany Novohradských hor a přilehlé části Novohradského podhůří.....	21
4.3.1 Zvláště chráněná území (ZCHÚ).....	22
4.3.2 Ochrana krajinného rázu (Přírodní park).....	24
4.3.3 Chráněná oblast přirozené akumulace vod.....	27
4.3.4 Natura 2000.....	27
4.3.4.1 Management hospodaření v lučních porostech a ptačí oblast.....	28
4.3.4.2 Evropsky významné lokality (EVL).....	31

5.	Záměr zřízení chráněné krajinné oblasti Novohradské hory.....	33
5.1	Chráněná krajinná oblast (CHKO).....	33
5.2	Historie záměru zřízení chráněné krajinné oblasti Novohradské hory.....	34
5.3	Shrnutí návrhu plánu péče pro CHKO Novohradské hory a postoje respondentů k navrženým opatřením.....	35
5.3.1	Návrhy a cíle ochrany v jednotlivých zónách CHKO.....	36
5.3.2	Další obecné návrhy a cíle ochrany v budoucí CHKO.....	43
5.4	Obecné postoje jednotlivých respondentů k záměru zřízení CHKO.....	46
	Závěr	50
	Příloha – navržená zonace CHKO.....	54
	Použitá literatura.....	55

Bakalářská práce „*Analýza postojů v ochraně přírody zainteresovaných tamních obyvatel k územní ochraně přírody a krajiny Novohradských hor*“ má za cíl v názvu zmíněné postoje zanalyzovat a nabídnout jejich srovnání. Práce založená na kvalitativním výzkumu analyzuje a srovnává postoje v ochraně přírody zainteresovaných obyvatel Novohradských hor k již aplikovaným prostředkům územní ochrany přírody v oblasti, jako jsou podle českého zákona vyhlášená zvláště chráněná území a evropsky významné lokality zřízené na základě evropské směrnice. Práce dále analyzuje a srovnává postoje zmíněné skupiny aktérů k aplikovanému způsobu ochrany krajinného rázu v oblasti a k nastolenému managementu obhospodařování lučních porostů v zájmovém území, jehož cílem je zejména ochrana tamního ptactva. Na závěr se práce věnuje analýze a následnému srovnání postojů aktérů k záměru zřízení chráněné krajinné oblasti, jež navzdory dlouholetému projednávání dosud nebyl realizován.

Klíčová slova:

Analýza postojů, územní ochrana přírody, Novohradské hory

Abstract:

The aim of the bachelor thesis called “*Analysis of the Attitudes of people interested in protection of nature to territorial protection of nature and landscape in Novohradské hory*” is to analyse the attitudes which are mentioned in the name of the thesis. It also offers a comparison of these attitudes. The thesis, which is based on qualitative research, analyses and compares the attitudes of people who are interested in protection of nature in Novohradské hory to means of territorial protection of nature which are already applied. These attitudes are analysed in areas which are: particularly protected areas declared by the Czech law and Special Area of Conservation established thanks to European regulation. The thesis also analyses and compares the attitudes of the mentioned group of people to applied manner of the protection which has a landscape character in the area. The thesis is also focused on attitudes of people to established management which is about farming of meadow vegetation in the area. The aim of the management is to protect local birds. Finally the thesis deals with analysis and comparison of participant’s attitudes to intention of establishing the nature conservation area. This intention was not realised despite a long-time negotiation.

Key words:

Analysis of attitudes, territorial protection of nature, Novohradské hory

V České republice se nachází množství přírodovědně a krajinářsky cenných území, která dosud nepodléhají zákonné ochraně v podobě velkoplošného chráněného území. Jedním z takových území jsou i Novohradské hory a k nim přiléhající část Novohradského podhůří, jejichž územní ochranu jsem si vybral jako téma pro svoji práci. V této bakalářské práci provedu analýzu postojů obyvatel zmíněné oblasti, kteří jsou zainteresováni v otázkách ochrany přírody a krajiny, k státem aplikované územní ochraně přírody a krajiny v oblasti. Zanalyzuji postoje zmíněných aktérů jak k těm již aplikovaným prostředkům územní ochrany přírody a krajiny, tak k plánovanému státnímu záměru zřízení chráněné krajinné oblasti. Zjistím a zanalyzuji, jaké postoje zauímají aktéři k tomu, co zamýšlí návrh plánu péče pro zamýšlenou chráněnou krajinnou oblast. Právě analýzou postojů aktérů k územní ochraně přírody a krajiny Novohradských hor zároveň nabídnu srovnání s postojem státního aparátu k problematice. Práci založím na kvalitativním výzkumu.

Danou oblast jsem zvolil vzhledem k vlastnímu zájmu o ochranu přírody a krajiny a zároveň vzhledem ke svému osobnímu vztahu ke zkoumanému území, neboť v něm pravidelně již téměř 20 let pobývám. Osobní známosti obyvatel a znalost místních poměrů v oblasti mi byly výhodou při shánění respondentů a dat potřebných k analýze a srovnání.

Myslím, že jsou to právě místní lidé, kteří jsou zainteresováni v oblasti ochrany přírody, kdo je nejlépe znalý nejen přírodních, ale i ostatních poměrů v každé oblasti a že právě jejich postoje jsou pro budoucí státní zásahy v oblasti územní ochrany přírody a krajiny důležité a měly by být při jejich plánování zohledněna.

1. NOVOHRADSKÉ HORY A NOVOHRADSKÉ PODHŮŘÍ

1.1 GEOMORFOLOGICKÉ VYMEZENÍ OBLASTI

Současné geomorfologické členění popisuje například Břetislav Balatka ve svých základních mapách geomorfologického členění z roku 2006. Oblast zájmu této práce spadá do Šumavské subprovincie, dale oblasti Šumavské hornatiny a je tvořena dvěma celky – Novohradskými horami a Novohradským podhůřím. Celek Novohradské hory Balatka rozděluje na dva podcelky, a sice Pohořskou hornatinu a Jedlickou vrchovinu. Podcelek Pohořská hornatina Balatka dále dělí na okrsky Leopoldovská vrchovina a Žofínská hornatina, jejíž část nazývá Pohořskou kotlinou. Jedlickou vrchovinu pak dělí na okrsky Skalecká vrchovina a Tetřeví pahorkatina, jejíž část je označena jako Švédskodolská. Z geomorfologického celku Novohradské podhůří zasahují do oblasti, která je předmětem této práce, podcelky Soběnovská vrchovina, Stropnická pahorkatina a malou částí také Malontská vrchovina.¹

Důležité je také podotknout, že podstatná část geomorfologického celku Novohradské hory se nachází na území sousedního Rakouska, v této práci se budu věnovat pouze té části Novohradských hor, která leží na území České republiky, proto zde rakouskou část pohoří nebudu geomorfologicky vymezovat.

1.2 GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ OBLASTI

Oblast se nachází na jihu České republiky, v Jihočeském kraji na území bývalých okresů Český Krumlov, České Budějovice a Jindřichův Hradec (malá část v katastru města České Velenice).² Vlastní Novohradské hory zaujímají výměru 144,5km².³

¹ BALATKA B., KALVODA J., *Geomorfologické členění reliéfu Čech*. Kartografie PRAHA, a.s., 2006, str.42

² MIČKOVÁ K. *Obecná geografie*. In: KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X, str. 17

Co se týče hranice Novohradských hor, ta je vymezena od státní hranice linií vedoucí v blízkosti silnice mezi Cetvinami, Bělou (s malým vybočením na západ od nejhornějšího povodí Tiché a Kamenice). Od Malont se pak hranice obrací k východu a následně k severu podél Pohořského potoka až k jeho soutoku s Černou. Následně hranice pokračuje proti proudu Černé východním směrem k Benešovu nad Černou, dále do Kunratic, odkud pokračuje po severozápadním úpatí Kraví hory. Následně pokračuje k Dlouhé Stropnici, kde překračuje říčku Stropnici a stáčí se k severovýchodu, zahrnuje hřeben Skalky až k Zevlovu rybníku, kde se opět stýká se státní hranicí. Do Novohradských hor pak patří ještě severozápadní a severovýchodní svahy Holé hory západně od osady Vyšné a tzv. Švédský důl východně od Vyšného.⁴ Takto vyznačená hranice je zároveň hranicí Novohradských hor a Novohradského podhůří, jehož část na sever od Novohradských hor spadá do oblasti zájmu této práce.

1.3 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA NOVOHRADSKÝCH HOR A NOVOHRADSKÉHO PODHŮŘÍ

Novohradské hory a Novohradské podhůří tvoří jednotný celek s nepatrnými místními výškovými rozdíly. Vlastní Novohradské hory tvoří vysoká plošina jenom málo vyčnívající nad okolní vrchovinu. Celkový plochý ráz hor neporušují ani malé kotliny, ani vrcholy hor, které nad plošinu vystupují.⁵ Novohradské hory jsou typickým středohořím, jehož nejvyšších 14 vrcholů převyšuje nadmořskou výšku 1000 metrů, přičemž na české straně hor se jedná pouze o tři vrcholy (Kamenec 1072 m n. m., Myslivna 1040 m n. m. a Vysoká 1034 m n. m.). Nejvyšším vrcholem celého pohoří je Viehberg na jeho rakouské straně, který dosahuje nadmořské výšky 1111 m. Na území sousedního Rakouska se nachází převážná část tohoto geomorfologického celku. Rakouská část pohoří se nazývá Weinsberger Wald, Freiwald nebo Gratzener Bergland⁶ a společně se svým předhůřím dosahujícím až k Dunaji se nazývá Waldviertel. Na severu jsou Novohradské hory oproti svému pohoří vymezeny až 300 metů

³ JIRÁČEK J., *Novohradské hory - Naturpark*. Ledenice: Sdružené lesy, 2012. ISBN 978-80-260-3533-6., str. 4

⁴ RYPL J., Vymezení a poloha. In: KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X, str.16

⁵ CHÁBERA S. (Ed.), *Přírodní poměry Novohradských hor a jejich podhůří*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1972. Rozpravy Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Řada přírodních věd., str. 9

⁶ Gratzen = německý název města Nové Hradky, pozn. autora

vysokými zlomovými svahy Kraví a Kuní hory a Vysoké. Ze směru od severu a severozápadu dávají pohoří impozantní vzhled. Novohradské podhůří je spíše pahorkatinou, jejíž nejvyšší částí jsou Slepíčí hory s nejvyšším vrcholem Kohoutem (870 m. n. m.) a Vysokým kamenem, nazývaným také Slepice (865 m n. m.).⁷ Novohradské hory patří v rámci České republiky k velmi málo dotčeným územím s pralesními zbytky a se značnou rozlohou přirozených porostů.⁸

⁷ ALBRECHT J., Příroda a krajina. In: KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X str.251

⁸ POLÁK V., Z historie ochrany Novohradských hor. In: PAPÁČEK M. (Ed.): *Biodiverzita a přírodní podmínky Novohradských hor*. Jihočeská univerzita a Etomologický ústav AV ČR, 10.-11.1.2002,285 s., str.13

2. ZVOLENÁ METODA VÝZKUMU

Jelikož práci strukturuji tak, že výsledky svého výzkumu přímo prolínám s teoretickou částí, zahrnuji popis zvolené metody takto k úvodu práce.⁹

2.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Hlavním cílem této práce, jak jsem se již zmínil v úvodu, je zjistit, jak se lidé zainteresovaní v otázkách ochrany přírody trvale žijící v oblasti staví k územní ochraně přírody a krajiny v Novohradských horách a přilehlé části podhůří, jaké postoje zaujímají k současným prostředkům územní ochrany, dále k záměru vyhlášení chráněné krajinné oblasti, tedy jaký postoj zaujímají k aplikovaným nebo plánovaným prostředkům ochrany přírody a krajiny státním aparátem. Budu se zabývat postoji dotazovaných k opatřením, která navrhuje plán péče o budoucí chráněnou krajinnou oblast, zda se s opatřeními ztotožňují nebo zda k ochraně Novohradských hor a přilehlé části jejich podhůří vidí jako vhodné jiné prostředky.

Výzkumný problém jsem definoval jako

„Postoje v ochraně přírody zainteresovaných tamních obyvatel k územní ochraně přírody a krajiny Novohradských hor“.

Takto jsem následně na základě cílů výzkumu stanovil výzkumné otázky:

1. *Jaký postoj zaujímají respondenti/stát k ochraně přírody a krajiny v Novohradských horách a přilehlé části Novohradského podhůří?*
2. *Jaký postoj zaujímají respondenti k současné státní ochraně přírody a krajiny v Novohradských horách a přilehlé části Novohradského podhůří?*
3. *Jaký postoj zaujímají respondenti k státnímu návrhu chráněné krajinné oblasti Novohradské hory?*

⁹ Metodu výzkumu jsem zvolil podle příručky Jana Hendla HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 2005, ISBN 807367-040-2.

2.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE A VÝBĚR VZORKU

Za účelem naplnění cílů této práce jsem v měsících dubnu a květnu roku 2016 provedl v oblasti Novohradských hor kvalitativní výzkum.

Nezjistil jsem, že by někdo v minulosti podobný výzkum v oblasti prováděl, jsou mi známy pouze výzkumy firmy LES Info, které se zabývají záměrem zřízení CHKO Novohradské hory. Firma například provedla socioekonomickou studii dopadů zřízení CHKO Novohradské hory.¹⁰ Studie ve srovnání s mým výzkumem tolik nepracuje s detailními výpověďmi respondentů, nezaměřuje se na jejich konkrétní postoje k navrhovaným cílům uvažované CHKO. Oproti mému výzkumu se více věnuje analýze současného stavu území.

Pro svůj výzkum jsem tedy zjistil v současnosti aplikované i zamýšlené prostředky územní ochrany přírody a krajiny v Novohradských horách a za účelem zjištění postojů obyvatel Novohradských hor zainteresovaných v otázkách ochrany přírody k územní ochraně přírody a krajiny v dané oblasti jsem vybral deset respondentů. Vybíral jsem tedy pouze takové respondenty, kteří v oblasti Novohradských hor žijí a nějakým způsobem (ať už z důvodu vlastního zájmu nebo pracovně) se zajímají o ochranu přírody a krajiny v oblasti nebo se jejich činnosti ochrana přírody a krajiny dotýká, popřípadě se na ní sami podílejí.

Zvolil jsem kvalitativní výzkum, neboť myslím, že kvantitativní výzkum formou například dotazníkového šetření mezi větším vzorkem obyvatel oblasti Novohradských hor by mi neposkytl požadované porovnání názorů obyvatelstva a státního aparátu na územní ochranu přírody a krajiny Novohradských hor. Je totiž pravděpodobné, že obeznámenost s problematikou ochrany přírody a krajiny v oblasti u většinové populace, která by tvořila respondenty v případě kvantitativního výzkumu, je velmi malá a kvantitativní výzkum neposkytuje příliš příležitostí, jak tak velkou skupinu s územní ochranou přírody a krajiny Novohradských hor a jejími plány lépe obeznámit.

Dalším důvodem volby kvalitativního výzkumu bylo to, že v případě zkoumání postojů kvantitativní metodou by pro respondenty bylo snadnější odpovídat náhodně, tedy například

¹⁰ LES IINFO a.s., *Socioekonomická studie dopadů vyhlášení CHKO Novohradské hory na zájmový region*. 2002. (Depon. In. Archiv Správy CHKO Blanský les, Český Krumlov) 87 s.

odpovědí typu „nevím“, což by poškodilo realibilitu a validitu výzkumu.¹¹ Výběr prvních respondentů pro mě byl snadný z toho důvodu, že v oblasti již dvacet let pravidelně pobývám, znám osobně jistou část tamního obyvatelstva a vím, kteří obyvatelé se v problematice orientují. Některé vhodné respondenty pro mou práci jsem znal tedy osobně, ostatní jsem vyhledal podle Hendla metodou sněhové koule¹² na základě odkázání předchozích respondentů. Ve výběru mi svým doporučením také pomohli představitelé místní samosprávy. Na ně jsem se obrátil, jelikož vím, že mají dobrý přehled o obyvatelích obcí. Někteří jsou zároveň mými respondenty, neboť jsem předpokládal, že vzhledem k tomu, že za obce v rámci své agendy vypracovávají vyjádření k územní ochraně přírody a krajiny, budou mít relativní znalost problematiky a budou mít k věci jistý postoj. Do vzorku jsem dále zahrnul jak respondenty, na jejichž činnost má realizovaná a plánovaná územní ochrana přírody a krajiny vliv, tak ty, kteří se profesně ochranou přírody a krajiny zabývají.

Vzhledem k charakteru výzkumu, kdy jeho cílem není analýza vztahů mezi postoji respondentů a jejich věkem a vzděláním, neuvádím u respondentů tyto dva zmíněné údaje.

Všichni respondenti jsou produktivního věku, jsou výdělečně činní. Ve všech deseti případech se jedná o osoby mužského pohlaví. Vhodnou ženu, která by odpovídala mým požadavkům na respondenta, jsem bohužel nevypátral, což vzhledem k charakteru výzkumu nepovažuji za problém, neboť analýza vztahu respondenta s jeho pohlavím není předmětem výzkumu.

Vzhledem k charakteru výzkumu nepovažuji za nezbytnou anonymitu respondentů. Ti zároveň anonymitu nepožadovali, což potvrdili v informovaném souhlasu. I přes to, že Hendl považuje anonymitu respondentů výzkumu za jeden z důležitých prvků etiky výzkumu,¹³ nevidím v případě souhlasu respondentů s jejich neanonymizováním etický problém. Devět z deseti respondentů trvale žije na území zamýšlené CHKO Novohradské hory, v katastrech obcí Nové Hrady, Horní Stropnice a Pohorská Ves. (Desátý respondent Jaroslav Něnička žije cca. 500 metrů od hranice zamýšlené CHKO, hospodaří však z velké části na pozemcích do zamýšlené CHKO spadajících).

¹¹ VÁVRA M., „Nesnáze s měřením postojů.“ *SDA Info* 8 (1): 9-12., 2006 ISSN 1212-995X, str. 10

¹² HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 2005, ISBN 807367-040-2, str. 154

¹³ Tamtéž, str. 155.

Pro potřeby výzkumu jsem našel tyto respondenty:

Václav Heral – zemědělec a podnikatel v ubytovacích službách a gastronomii z Veveří u Nových Hradů, kde provozuje sezónní autokemp. Znalec myslivosti.

Robert Blíženec – zemědělec, který se v okolí své farmy v Pasekách u Horní Stropnice výrazným způsobem podílí na vytváření krajiny. Dále pak majitel firmy GEMINI, která se zabývá výrobou dřevěného programu pro naučné stezky, výrobou označků chráněných území.

Petr Nedvěd – občanský aktivista z Hojné Vody a předseda představenstva společnosti LES Info a. s., firmy, zpracovávající mimo jiné podklady k územnímu plánování pro orgány ochrany přírody nebo hospodářské lesní plány. Firma je autorem například socioekonomické studie dopadů zřízení CHKO Novohradské hory, regulačního plánu v oblasti Hojná Voda – Staré Hutě, podkladům k územnímu plánu obce Horní Stropnice. Nedvěd je pořadatelem společenských akcí v Hojné Vodě, v místě se podílí také na budování turistické infrastruktury.

František Vaněček – místostarosta obce Horní Stropnice žijící v Rychnově u Nových Hradů, uvolněný referent stavebního odboru Městského úřadu Nové Hrady.

Jiří Křiklava – starosta obce Pohorská Ves

Jan Křiklava – učitel na ZŠ Benešov nad Černou z Pohorské Vsi. Na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity obhájil diplomovou práci týkající se evropsky významných lokalit na Novohradsku.

Petr Hájek – mediálně známý zemědělec, podnikatel v hipoturistice, Pohorská Ves

Josef Brauer – zemědělec z Leopoldova a místostarosta obce Pohorská Ves

Zdeněk Mráček – přírodovědec, dlouhodobý spolupracovník Správy CHKO Blanský les, podnikatel v ubytovacích službách a gastronomii, který v okolí Dolní Příbrání utváří krajinu (například vybudoval nový penzion uprostřed lesů, vytvořil vlastní rybník). Dále pak majitel velké části pozemků na místech původních sídel mezi Pohorskou Vsí a Pohořím na Šumavě (v centrální části Novohradských hor), které jsou územním plánem obce Pohorská Ves určeny jako zastavitelná plocha.

Jaroslav Něnička – zemědělec, podnikatel v ubytovacích službách a gastronomii - na svém statku v Janově Vsi provozuje sezónní tábořiště a stánek s občerstvením.

2.3 ZPŮSOB VYTVOŘENÍ DAT A KVALITA VÝZKUMU

Jako způsob vytvoření dat jsem zvolil polostrukturovaný rozhovor, neboli rozhovor pomocí návodu, jak ho označuje Hendl.¹⁴ Otázky jsem v případě potřeby doplňoval a pozměňoval, což mi charakter výzkumu umožnil a rozhovor tak získal jistou pružnost. Získal jsem tak více informací. Otázky jsem vždy před rozhovorem s následujícím respondentem upravoval a doplňoval tak, aby mi respondent poskytl vyjádření ke stejné problematice, o které se v rozhovoru nehledě na předem stanovené výzkumné otázky rozmluvili předchozí respondenti. Důraz jsem kladl rovněž na zjišťovací a doplňkové otázky a neustálou reflexi odpovědí. Důležité bylo, aby mi informátoři důvěřovali a cítili se uvolněně a mohli se více rozhovořit. Z toho důvodu jsem rozhovor zahajoval vždy snadnějšími otázkami, ty komplikované jsem ponechal na jeho konec. Místo rozhovoru jsem nechal na výběru respondenta. S pěti respondenty proběhl rozhovor u nich doma, se třemi v jejich zaměstnání, s jedním v přírodě a s jedním v restauraci. Všichni respondenti poskytli informovaný souhlas, v němž souhlasili se zveřejněním svého jména v této práci, s pořízením audiozáznamu rozhovoru a s publikací této práce. Dále jsem do informovaného souhlasu shrnul cíle výzkumu, jak výzkum použiji, jak zpracuji data a že je zpracuji podle zákona o ochraně osobních údajů. Všichni respondenti byli poučeni o možnosti kdykoliv od výzkumu odstoupit. V rámci rozhovoru jsem se snažil neovlivňovat odpovědi informátorů sugestivními otázkami. Pokoušel jsem se do rozhovoru nevnášet své subjektivní názory, které by mohly názor respondenta ovlivnit. Toto riziko jsem bral na zřetel zejména tehdy, když bylo méně orientovaným aktérům v problematice státem aplikované územní ochrany přírody a krajiny potřeba lépe představovat její prostředky. Nevkládání subjektivních názorů nazývá Hendl zkreslením ze strany výzkumníka.¹⁵ Respondentům jsem kladl dotazy na jejich postoje k jednotlivým opatřením, která aplikovaná územní ochrana přináší. Získal jsem mnoho informací od malého počtu respondentů. Realiabilita výzkumu je tedy nízká a jeho výsledky

¹⁴ HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 2005, ISBN 807367-040-2, str. 174

¹⁵ Tamtéž, str. 148

se nedají zobecnit a považovat za názory všech obyvatel oblasti zainteresovaných v otázkách ochrany přírody a už vůbec ne všech obyvatel Novohradských hor a přilehlé části Novohradského podhůří. Polostrukturovaný rozhovor mi díky volné formě otázek a široce pojatým odpovědím zajistil vysokou validitu a myslím tedy, že se mi vzhledem k zvolené metodě podařilo vyzkoumat to, co jsem vyzkoumat chtěl. Nevkládáním svých názorů jsem předešel riziku zkreslení výsledků výzkumu. Zkreslení ze strany účastníka se příliš předejít nedalo, věřím ale, že přátelská atmosféra rozhovorů mohla tyto tendence zmírnit.

2.4 METODA ZPRACOVÁNÍ DAT

Po provedení každého z rozhovorů jsem si jej obratem přepsal do písemné podoby, abych nezapomněl žádnou z okolností průběhu rozhovoru. Ke komentované transkripci jsem nepřistoupil, jelikož postoje lze snadno rozpoznat už pouze z emočně zabarveného jazyka respondentů a nemusel jsem tak zaznamenávat prvky neverbálních projevů respondentů. Následně jsem přistoupil k segmentaci dat, kdy jsem rozhovory pro lepší orientaci rozdělil do přehledných odstavců. Poté jsem zahájil stěžejní část zpracování dat svého výzkumu, kterou bylo kódování, jehož pomocí jsem stejným kódem (tedy symbolem) opatřil ty části rozhovorů, které se věnují stejné problematice. Kódováním jsem tak data kategorizoval. Kromě kódování jsem texty rozhovorů průběžně opatřoval svými poznámkami, kterými jsem si pro sebe odkazoval na podobnosti ve výpovědích respondentů, poznamenával jsem si své úvahy a předběžné závěry výzkumu. Zvolený způsob zpracování dat mi pomohl k orientaci v rozhovorech a tedy k vytvoření závěrů.

3. SOCIOLOGICKÁ TEORIE POSTOJŮ

Pro pojem „postoj“ existuje v sociologii mnoho definic. Definice postoje, ze které vycházím pro tuto práci, pochází od Fishbeina a Ajzena, kteří definovali postoje jako „*naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu, či událost.*“¹⁶ Z této definice vychází tři hlavní rysy postojů - že postoje jsou naučené, konzistentní a že se týkají příznivých nebo nepříznivých reakcí. Fishbein a Ajzen zároveň rozlišují postoje od názorů. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že postoje mají emocionální dimenzi. Názory jsou neutrální. Jde jen o výroky, o kterých se domníváme, že jsou pravdivé. Postoje jsou na rozdíl od názorů hodnotící. Indikují totiž pocity ve vztahu k určité záležitosti. Jak tvrdí Eiser – „*postojové výroky mohou budít často zdání, že jsou pouze vyjádřením názorů, dokud pečlivě nerozebereme slova, která je tvoří.*“¹⁷ Indikátorem postoje tedy bývá citově zabarvený jazyk. Eiser je přesvědčen, že pečlivá analýza emotivně zabarvených slov může výzkumníkovi poskytnout velmi dobrou představu o postojích respondenta. Analýza rozhovoru je tedy jednou z metod měření postojů¹⁸. Tuto metodu použiji ve své práci.

Vědeckým zkoumáním postojů se zabývá sociální psychologie. Postoje jsou nedostupné přímému pozorování a lze je tedy pozorovat pouze v jednání a mínění. Mínění je chápáno jako verbalizovaný postoj. Někdy jsou však pojmy mínění a postoj považovány za synonyma.¹⁹

Na to, že na lidský postoj mají vliv postoje druhých, poukazuje G. H. Mead. Jedinec podle něj přejímá postoje druhých, které následně krystalizují v jeho vlastní postoj. Postoje vědci označují za elementy osobnosti, které konstituují lidskou osobnost.²⁰ Ve své analýze se pokusím zjistit, zda postoje některých mých respondentů jsou ovlivněny postoji druhých tak, jak tvrdí G. H. Mead.

¹⁶ HAYESOVÁ N., *Základy sociální psychologie*. Portál, Praha 1998, str. 95

¹⁷ Tamtéž, str. 96

¹⁸ Tamtéž, str. 114

¹⁹ ŠUBRT J. a kol., *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění*. Karolinum, Praha 1998, ISBN 80-7184-522-1, str. 28

²⁰ Tamtéž, str. 27

4. OCHRANA PŘÍRODY A KRAJINY V NOVOHRADSKÝCH HORÁCH A V PŘÍLEHLÉ ČÁSTI NOVOHRADSKÉHO PODHŮŘÍ

4.1 TRADICE OCHRANY PŘÍRODY

„V minulosti i současnosti stále rostoucí negativní působení na člověka na přírodní prostředí a sílící tlak na jeho využívání, vedly v rámci rozvinuté Evropy, území České republiky nevyjímaje, k mnohdy nevybíravé likvidaci a rozpadu přirozených a přírodě blízkých ekosystémů a s tím souvisejícímu rychlému úbytku původně planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Odezvou na tento nepříznivý trend byly u části obyvatelstva vždy snahy uchránit před těmito nežádoucími dopady a devastací alespoň ty nejcennější segmenty evropské krajiny a přírody, čímž byl dán základní impuls pro vznik dnešního oboru ochrany přírody a krajiny.“²¹

Územní ochrana přírody má překvapivě dlouhou historii. Člověk si začal všímat poruch v přírodě již ve starověku. Antičtí autoři se zmiňují o problémech kácení lesů, nadměrné pastvy nebo eroze půdy. Konkrétní opatření ovšem v antice nebyla realizována. První zmínky snah o ochranu přírody v Evropě se objevují ve středověku. Omezuje se okruh lidí, kteří jsou oprávněni lovit zvířata, pytláctví se mnohdy stává zločinem. Naopak za ulovení škodných pro lovnou zvěř se vyplácí lovcům odměna. Je zakázán vstup do královských lesů, aby zvěř nebyla rušena, zároveň je v nich zakázána pastva domácích zvířat nebo sběr dřeva.²²

Silným motivem pro ochranu přírody v celé Evropě je nástup romantismu začátkem 19. století. Malíři, básníci a romanopisci hledají náměty v divoké přírodě. Mezi intelektuály dochází k uvědomování si estetické kvality přírody, její celistvosti a nezbytnosti udržet tuto celistvost pro sebe samu, nikoliv jen pro potřeby člověka.²³

Nejstarší přírodní rezervací na evropském kontinentě byl roku 1838 vyhlášen Žofínský prales v Novohradských horách (více o něm níže v podkapitole 4.2.1).

²¹ ALBRECHT J., Příroda a krajina. In: KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X, str. 251

²² KOSTKAN V., *Územní ochrana přírody a krajiny v České republice*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 1996. Phare. ISBN 80-7078-366-4., str. 11

²³ Tamtéž, str. 11

Důležitým počinem je také vyhlášení 624 ha tzv. „uměleckých partií lesa“ ve Fontaineblau u Paříže v roce 1853 skupinou malířů. V roce 1861 byla tato ochrana uzákoněna císařským dekretem. Postupně vzniklo kolem Paříže velké množství chráněných území, jejichž vznik oceňujeme dodnes, jelikož chráněná území vytvořila zelené ostrovy v pařížské aglomeraci. Ve druhé polovině minulého století přichází silná vlna snah o ochranu přírody v USA. Roku 1872 vzniká Yellowstone národní park. Jedná se o první území na státní půdě udržované ze státního rozpočtu. V USA vzniká více národních parků a vzhledem k četným návštěvám je vyvolána potřeba regulace chování návštěvníků a skutečné aktivní ochrany přírody, včetně zřízení speciálních policejních oddílů, které dohlíží nad dodržováním pravidel. V USA řídí národní parky ministerstvo vnitra přítomností ozbrojených strážců – rangers. Tím se liší ochrana severoamerické přírody od té evropské, kde parky nehlídají ozbrojení rangeři pod ministerstvem vnitra, ale ochranu zajišťují státní instituce ochrany přírody, které postupně v oblasti přebírají i výkon státní správy²⁴

4.1.1 TRADIČNÍ PŘÍSTUPY K ÚZEMNÍ OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY

V přístupu k územní ochraně přírody a krajiny se uvádí dva názorové směry. První je přístup založený na vzniku jakýchsi archivů, rezerv původní, divoké a nenarušené přírody. Principem tohoto přístupu je tedy prosté ponechání území bez zásahu a vlivů člověka, tj. v zásadě jeho vyloučení (v angličtině „*preservation*“). Na tomto přístupu byly založeny i novohradské pralesy (Žofínský a prales Hojná Voda), o kterých se budu v této práci dále zmiňovat. Tento přístup od doby zakládání novohradských pralesů (tj. od roku 1838) přetrvával jako dominantní více než sto let. Až v padesátých letech 20. století se začaly prosazovat nové pohledy na ochranu přírody a krajiny. Začalo se ukazovat, že ponechání přírodně a krajinářsky cenných území svému osudu a jejich ochrana před lidskou činností může vést k degradaci nebo k zániku území. Začal se tedy stále více prosazovat princip založený na aktivním managementu chráněných území (v angličtině „*conservation*“), který vychází z faktu, že řada velmi cenných a druhově bohatých chráněných území vznikla jako důsledek extenzivního využívání člověkem. V období 50. let 20. století se začínají také formovat

²⁴ KOSTKAN V., *Územní ochrana přírody a krajiny v České republice*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 1996. Phare. ISBN 80-7078-366-4., str. 12

mezinárodní organizace v ochraně přírody, rozvíjí se samostatná disciplína ochranné biologie a prvně se objevují myšlenky kategorizace chráněných území a jejich zonace.²⁵

V českém prostředí se pracuje s pojmy „konzervační přístup k ochraně“, který má tendence k zmrazení veškerých aktivit v krajině, jejíž podoba je často výsledkem způsobu jejího obhospodařování a „integrováný management“, který je založen na řízení procesu změn při vědomí nutnosti omezit škodlivé dopady. Integrovaný management připouští obměny krajiny a podporuje vytváření nových krajinných hodnot.²⁶

4.1.2 HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Na území České republiky se první projevy ochrany přírody obecně objevují ve středověku v souvislosti s ochranou lesů před jejich devastací nadměrnou těžbou. Úpravou hospodaření v lesích se zabývá již návrh zákoníku císaře Karla IV., „Maiestas Carolina“, vypracovaný okolo roku 1350. Ten zakazuje královským hajným kácet dříví mimo souše a vývraty, zakazuje loupání stromů a stanovuje přísné tresty za krádeže dříví a založení lesního požáru. Přestože se návrh zákonem nestal, byla tato opatření v praxi prováděna. K vydání obecně závazných předpisů o lesích dochází pak až za Marie Terezie v podobě Lesních řádů pro Čechy a Moravu vydaných v roce 1754, pro Slezsko pak roku 1756. Další právní úpravou hospodaření v lesích byl Císařský patent č. 250 z 3. prosince 1852. Tento zákon byl se svými dodatky platný až do vydání lesního zákona č. 166/1960 Sb. V císařském patentu se objevuje řada ustanovení, jejichž obecná platnost přetrvává. Následným dekretem České dvorské komory z roku 1819 bylo nařízeno hospodaření ve státních lesích podle lesních hospodářských plánů. Toto ustanovení bylo později rozšířeno i na lesy církevní (1877) a na lesy obecní (1893). Po vzniku Československé republiky byl vydán 13. prosince 1918 zákon č. 82/1918 Sb. o prozatímní ochraně lesů. Jím byla uložena povinnost hospodařit podle lesních hospodářských plánů ve všech lesích. Zákon byl za deset let zrušen a nahrazen zákonem č. 37/1928 Sb., o zatímní ochraně lesů, který stanovuje povinnost hospodařit podle lesních hospodářských plánů na

²⁵ MIKO L., Ochrana přírody a krajiny v evropském kontextu. In: MACHAR I., DROBILOVÁ L., *Ochrana přírody a krajiny v České republice: vybrané aktuální problémy a možnost jejich řešení*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 416 s. ISBN 978-80-244-3041-6, str. 43-44

²⁶ KOLÁŘOVÁ H., *Udržitelný rozvoj: hledání cest, které nekončí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006. ISBN 80-87076-02-8, str. 163

lesích s výměrou nad 50 ha. Následující zákon č. 166/1980 Sb., o lesích a lesním hospodářství upravil hospodaření v lesích komplexně. Stanovil pojem lesní fond, způsob vedení evidence, povinnost rekultivace, byly stanoveny rozměry holé seče atd. Zákon také však omezil práva soukromých vlastníků, jejichž lesy mohly být rozhodnutím okresního národního výboru předány do užívání socialistické organizaci. Po společenských změnách v roce 1989 bylo třeba přijmout nový zákon, a tak byly roku 1994 usnesením vlády České republiky pod číslem 249 přijaty „Zásady státní lesnické politiky“. Obecná zásada státní lesnické politiky sleduje trvalé zachování lesa pro budoucí generace. Dlouhodobými zásadami státní lesnické politiky je pak obnovit a udržet stabilitu lesních ekosystémů, zvýšit druhovou diverzitu a přiblížit se přirozené skladbě lesů, dosáhnout snížení imisního zatížení lesů a udržet a rozvíjet genofond lesních dřevin. Součástí usnesení bylo i ustanovení jednoho ústředního orgánu státní správy lesů, kterým je Ministerstvo zemědělství.²⁷

Po založení Žofínského a Hojnovodského pralesa v roce 1938 a pralesa Boubínského v roce 1858 byla postupně vyhlášována další chráněná území. Od roku 1878 do roku 1938 bylo již na území Československa vyhlášeno více než 100 chráněných území, které až na výjimky existují často ve změněném rozsahu dodnes. Ještě před vydáním prvního speciálního zákona na ochranu přírody byla vyhlášena i první velkoplošná zvláště chráněná území – Tatranský národní park a dvě chráněné krajinné oblasti – Český ráj a Moravský kras. Prvními samostatnými zákony na ochranu přírody byly zákony o státní ochraně přírody. Byl to zákon č. 1/1955 Zb. pro Slovensko a zákon č. 40/1956 pro české země. Podle těchto zákonů je předmětem ochrany přírody nejen příroda na určitých zvláště chráněných územích, ochrana původních živočišných a rostlinných druhů, ale také krajina a její typické znaky. V rámci zákona se činnost státní ochrany přírody realizuje budováním a ochranou zvláště chráněných částí přírody i posuzováním zásahů, které by narušovaly krajinný ráz. Ustanovením zákona jsou definovány tyto kategorie chráněných území: národní park, chráněné krajinné oblasti, státní přírodní rezervace, chráněná naleziště, chráněné parky a zahrady, chráněné studijní plochy, chráněný přírodní výtvar a chráněná přírodní památka. O kvalitě zákona svědčí

²⁷ FRIEDL K., ZIEGLER V., *Ochrana přírody se zřetelem k ochraně přírody a krajiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-194-X., str. 35-38

zejména to, že byl platný až do roku 1992. Za tehdejších společenských podmínek však nemohla být vždy důsledně uplatňována všechna jeho ustanovení.²⁸

4.1.3 SOUČASNÝ ZÁKON O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY

Současný zákon o ochraně přírody a krajiny pochází z roku 1992. Jedná se o zákon č. 114/1992 Sb. České národní rady o ochraně přírody a krajiny. Jak praví §1 zákona, účelem zákona je za účasti příslušných krajů, obcí, vlastníků a správců pozemků přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem Evropských společenství v České republice soustavu Natura 2000. Přitom je nutno zohlednit hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel a regionální a místní poměry.

Ochranou přírody se podle zákona myslí dále vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.

Zákon se skládá celkově z osmi částí. Definuje ochranu přírody a krajiny obecně, zvláště chráněná území, systém natura 2000, památné stromy, zvláště chráněné druhy rostlin, živočichů a nerostů, dále definuje omezení vlastnických práv, finanční příspěvky při ochraně přírody, přístup do krajiny, účast veřejnosti a právo na informace v ochraně přírody, odpovědnost na úseku ochrany přírody a stanovuje orgány a definuje státní správu v ochraně přírody. Jako správa v ochraně přírody působí tyto instituce: obecní úřady, pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, správy národních parků a chráněných krajinných oblastí, Česká inspekce životního prostředí, Ministerstvo životního prostředí, újezdní úřady a Ministerstvo obrany.

²⁸ FRIEDL K., ZIEGLER V., *Ochrana přírody se zřetelem k ochraně přírody a krajiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-194-X., str. 38-40

Oblast Novohradských hor zůstala do první poloviny 18. století řídce osídlena, k přílivu obyvatel docházelo pouze s rozvojem sklářského průmyslu. V té době vznikala také poptávka po dřevu, vznikaly tak nové kolonie lesních dělníků a systém lesních cest, byl vybudován plavební systém na novohradských vodních tokách včetně plavebních klausur. V letech 1790-1804 se v Novohradských horách rozmohlo systematické lesní hospodaření. Zájem o zpracování dřeva pokračoval v celé první polovině 19. století. O to více je překvapivé, že se v té době majitel novohradského panství Jiří Augustin de Longueval Buquoy rozhodl vzdát veškerého výnosu, který nabízel les na dvou úsecích a nechal založit Žofínský a posléze Hojnovodský prales (oba 1838). Každý přínos hospodaření byl žádoucí, a tak snad ještě pod vlivem romantismu vydal své nařízení o nutnosti *„zachování těchto lesních částí jako památníků dob dávno minulých pro názorný požitek pravých přátel přírody, vzbuzující obdiv a úctu svým stavem“*, jak zněl příkaz inspektorovi lesů Františku Železnému.²⁹ Tyto dva novohradské pralesy jsou tedy o dvacet let starší než například známý Boubínský prales (založen 1858)³⁰ a jsou tak nejstaršími přírodními rezervacemi v pevninské Evropě. Jelikož založení Žofínského pralesa považují za důležitý milník v dějinách územní ochrany přírody a krajiny v Novohradských horách a České republice a zároveň za jedno z nejcennějších a nejdůležitějších přírodních území v Novohradských horách, věnuji mu následující podkapitolu.

Novohradsko dotvářely kromě zřízení pralesů i další příznivé krajinářské zásahy. Příkladem je nejstarší rybník Žár, vybudovaný již ve 12. století, který byl v letech 1716-1718 přebudován a na nově vzniklém ostrově byl zřízen přírodní park s cizokrajnými dřevinami, hvězdovitými alejemi, letohrádkem uprostřed. Dílo se bohužel dodnes nezachovalo. K další úpravě pak došlo i v údolí říčky Stropnice pod Novými Hrady, kde byla v roce 1756 přebudována bývalá bažantnice na přírodně krajinářský park, známý jako Tereziino údolí. Kromě použití domácích dřevin (dub a smrk), zde byly zasazeny také pro oblast netypické dřeviny, jako je douglaska

²⁹ POLÁK V., Z historie ochrany Novohradských hor. In: PAPÁČEK M. (Ed.): *Biodiverzita a přírodní podmínky Novohradských hor*. Jihočeská univerzita a Etomologický ústav AV ČR, 10.-11.1.2002, 285 s., str. 13

³⁰ FRIEDL K., ZIEGLER V., *Ochrana přírody se zřetelem k ochraně přírody a krajiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-194-X., str. 38

nebo vejmutovka.³¹ Tereziino údolí bylo svého času jedním z nejhezčích šlechtických parků na našem území. Bylo zřízeno rodem Buquoyů z novohradského panství, kteří tak v minulosti vtiskli tváři Novohradsku působivý ráz.

Vlivem dřevařského podnikání došlo v 18. a 19. století k přeměně smíšených lesů na lesy převážně smrkové, což byl a dosud je nejzávažnější ekologický zvrat, který v oblasti proběhl. Ve 20. století lze pak za největší negativní zásah označit velkoplošné odvodňovací zásahy a regulaci vodních toků v nivních a podmáčených nelesních biotopech. Z krajiny tak částečně vymizela řada typů mokřadního bezlesí a s ním spojení živočichové a rostlinné organismy. V minulosti se lidský vliv dotkl i horských potoků Novohradska, kterým byla zejména za účelem plavby dřeva regulována koryta a byly na nich vybudovány již zmíněné klausury – plavební nádrže. První odlesňování a vznik nelesních horských enkláv v Novohradských horách se datuje zřejmě až v 15. a 16. století. Toto druhotně vzniklé bezlesí však lze dnes považovat za plnoprávnou a cennou součást přírody i krajinné scenérie Novohradských hor.³²

Vzhledem k těmto zásahům do krajiny Novohradských hor v historii neexistuje v oblasti divočina v pravém slova smyslu. Některé části Novohradských hor (například novohradské pralesy) byly sice činnosti člověka v podstatě ušetřeny a jedná se o přírodě více méně blízké ekosystémy, avšak v minulosti ještě před jejich vyhlášením byly také vystaveny náhodné těžbě dřeva a vzhledem k jejich malé rozloze jsou sice v malé míře, ale zákonitě ovlivňovány hospodařením v sousedních lesních porostech i dnes. Současné civilizační vlivy v Novohradských horách jsou celoplošné a postihují i nejdlehlější části území.³³

³¹ POLÁK V., Z historie ochrany Novohradských hor. In: PAPÁČEK M. (Ed.): *Biodiverzita a přírodní podmínky Novohradských hor*. Jihočeská univerzita a Etomologický ústav AV ČR, 10.-11.1.2002, 285 s., str. 13 -14

³² ALBRECHT J., Příroda a krajina. In: KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X, str. 252

³³ Tamtéž, str. 252

4.2.1 NPR ŽOFÍNSKÝ PRALES

Jedná se o komplex pralesovitých porostů květnatých a acidofilních bučin a podmáčených smrčín o rozloze 102,71 ha v katastrálním území Pivonice u Pohorské Vsi. Zcela unikátní je systém plošných lesních pramenišť, která přecházejí do systému prameništích rašelinišť. Na porosty a rašeliniště je vázán výskyt řady vzácných a ohrožených mechorostů, lišejníků a hub. Významná jsou také živočišná společenstva, jejichž složení dokládá kontinuální existenci jedinečného pralesního ekosystému.³⁴ Žofínský prales vznikl rezolucí majitele novohradského panství Jiřího Augustina de Longuevala Buquoye z dne 28.8.1838 za tím účelem, aby zde byly sledovány zákony přirozeného vývoje lesa a je tak nejstarší pralesní rezervací v České republice a zároveň na pevninské Evropě. V roce 1991 byl prales po svém obvodu oplocen, aby nedocházelo k okusování porostů lesní zvěří. Prales je tak běžně nepřístupný i návštěvníkům, zpřístupňován je pouze pro skupiny například studentů, provádějící výzkumy. Nepřístupnost pralesa tak pomáhá chránit jedinečný pralesní ekosystém.³⁵ V návrhu plánu péče pro CHKO Novohradské hory se však objevuje možnost sezónního zpřístupnění pralesa po naučné stezce.³⁶

„Při své dnešní pochůzce v polesí lužnickém našel jsem... prales, vzbuzující obdiv a úctu svým stavem a přikazuji Vám, ... aby v této části žádné dříví se nekácelo, stelivo se nehrabalo a drobné dříví se nevybíralo, zkrátka aby vše ponecháno bylo v dnešním stavu. Vzhledem k tomu, že lesy těchto vlastností budou známy brzy jen z historického líčení, rozhodl jsem se zachovati zmíněnou lesní část jako památník dávno minulých dob názornému požitku pravých přátel přírody, vzdáti se v ní veškerého lesnického těžení...“³⁷

³⁴ ALBRECHT J., *Současný stav ochrany přírody a krajiny Novohradských hor a přilehlých částí Novohradského podhůří*, (Depon. In: archiv AOPK ČR, Praha), 12 str., str. 4

³⁵ LANDA M., POLÁK V., *Žofínský prales v historii a v současnosti*. In: KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X., str. 273-274

³⁶ ČERVENKOVÁ J., VITNER Č., *Návrh plánu péče pro CHKO Novohradské hory*. ÚHÚL Brandýs nad Labem, pobočka České Budějovice (depon. In AOPK ČR České Budějovice) 1997, str. 205

³⁷ Ze služebního příkazu hraběte Jiřího Augustiana de Longuevala Buquoye z roku 1838

Vlastní NPR Žofínský prales byla vyhlášena roku 1933, následně pak nově vyhláškou MŽP z roku 2004³⁸

Jistou přírodní cennost pralesa si uvědomují všichni respondenti. Všichni se naopak vyslovují proti úplnému zakonzervování. Lehce skeptický je Nedvěd, který obdobně jako u všech lokalit preferuje zachování současného stavu a managementu, neboť podle něj právě daný management území zajišťuje jeho cennost a výjimečnost a neměl by se měnit. Zároveň připouští, že regulovaný vstup do pralesa (v podstatě tak, jak ho navrhuje CHKO) není nějak zásadní změnou managementu. Pro částečné zpřístupnění se vyslovují pak všichni respondenti. Mráček klade důraz na to, že příroda je taková, jak šetrně se k ní lidé chovají – pokud do pralesa budou lidé volně vstupovat a chovat se podle regulí, nemůže to pralesu nijak uškodit. Heral, který vidí úplné zakonzervování nějaké části přírody ve střední Evropě jako nesmysl, si představuje ideálně zpřístupnění pralesa pod dozorem odborných průvodců, což by vedlo mimo jiné i většímu povědomí veřejnosti o ochraně přírody. Zároveň by se utvořila nová pracovní místa. Vaněček by prales zpřístupnil pod dozorem myslivecké stráže. Blíženec je také pro zpřístupnění, poukazuje na absurditu, že dnes je ke vstupu i vědce, u kterého je předpoklad, že se chová k pralesu šetrně, potřeba souhlasné vyjádření sedmi institucí. Ostatní respondenti vidí jako vhodné zřízení naučné stezky, tak, jak to navrhuje plán péče pro CHKO. Většinou doplňují, že podmínkou toho, aby nedošlo k poškození pralesa, je zodpovědné chování návštěvníků, například tedy to, že ze stezky nebudou scházet.

4.3 POSTOJE RESPONDENTŮ K SOUČASNÉMU STAVU ÚZEMNÍ OCHRANY PŘÍRODY NOVOHRADSKÝCH HOR A PŘÍLEHLÉ ČÁSTI NOVOHRADSKÉHO PODHŮŘÍ

V této podkapitole se budu věnovat současným typům územní ochrany přírody a krajiny v Novohradských horách a přilehlé části Novohradského podhůří a tomu, jaký k současné územní ochraně přírody zaujímají postoj respondenti.

V současnosti je v Novohradských horách a jejich podhůří zřízeno několik národních přírodních rezervací (NPR), přírodních rezervací (PR), národních přírodních památek (NPP) a

³⁸ ALBRECHT J., *Současný stav ochrany přírody a krajiny Novohradských hor a přilehlých částí Novohradského podhůří*, (Depon. In: archiv AOPK ČR, Praha), 12 str., str.4

přírodních památek (PP). Dále je v oblasti vyhlášen přírodní park, chráněná oblast přirozené akumulace vod a podle soustavy Natura 2000 je pak v oblasti vyhlášena ptačí oblast a několik evropsky významných lokalit.

4.3.1 ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ (ZCHÚ)

O vyhlášení zvláště chráněných území pojednává zákon České národní rady č 114/1992 Sb., konkrétně pak jeho třetí část, pojednávající o zvláště chráněných územích. Jedná se o tyto typy území, která zákon takto charakterizuje:

Národní přírodní rezervace (NPR)

Jedná se o menší území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku.

Přírodní rezervace (PR)

Jedná se o menší území soustředěných přírodních hodnot se zastoupením ekosystémů typických a významných pro příslušnou geografickou oblast.

Národní přírodní památka (NPP)

je přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s národním nebo mezinárodním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk.

Přírodní památka (PP)

je přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště vzácných nerostů nebo ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s regionálním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk.

Všechny tyto čtyři typy chráněných území jsou v Novohradských horách a přilehlé části podhůří zastoupeny.³⁹

Pro všechna zvláště chráněná území zajišťuje daný orgán ochrany přírody vlastní plán péče (a jeho následnou realizaci) podle zákona o ochraně přírody a krajiny 114/1992 sbírky, § 38.

Orgány ochrany přírody pro danou oblast Novohradských hor a Novohradského podhůří, které plány péče zajišťují, jsou pro některá zvláště chráněná území Správa CHKO Blanský les, pro zbytek pak Krajský úřad Jihočeského kraje.⁴⁰

Respondenti se vesměs domnívají, že v oblasti Novohradských hor je jako prostředek zákonné územní ochrany lepší vyhlášovat zvláště chráněná území, než velkoplošnou CHKO, kterou nepodporuje osm respondentů z deseti. O CHKO však dále v kapitole 4. Něnička ohledně zvláště ZCHÚ zaujímá postoj, že jejich vymezení jsou ušita horkou jehlou a rostliny a živočichové, kvůli nimž byla území vyhlášena, se ve stejné míře nacházejí i za jeho hranicí. Vidí pak problém v tom, že z jeho pohledu stejně početná populace rostlin nebo živočichů je na jednom místě chráněná, na druhém ne. S vyhlásováním ZCHÚ obecně souhlasí, jsou totiž tam, kde místní lidé nehospodaří a aplikované prostředky v území se tak nedotýkají jejich živnosti. Něnička dokonce zná a navrhuje území v oblasti, která by si zvláštní ochranu zasloužila, neboť se bojí, že může vlivem člověka dojít k jejich poškození a domnívá se, že k jejich ochraně je forma ZCHÚ vhodná. Jako příklad uvádí tzv. Wasserstein nedaleko Janovy Vsi, kamenné seskupení, na jehož vrcholu je za jakýchkoliv okolností stálá louže, i když je neustále vystavena přímému slunci. Takový objekt by Něnička viděl jako předmět zvláštní ochrany. Prostředky ochrany v ZCHÚ zároveň nezná a neví tak, zda vedou k opravdové ochraně daných území, pouze se to domnívá. Stejně jako Něnička zná i Hájek místo, které by si podle něj zvláštní ochranu zasloužilo. Jde o údolí, kde se podle něj vyskytují vzácné orchideje a arniky nedaleko Pohorské Vsi. Zároveň se však vzhledem k odlehlosti místa neobává, že by se v něm někdy hospodařilo a mohlo by tak dojít k jeho poškození.

³⁹ Bližší charakteristiku zvláště chráněných území v Novohradských horách a přilehlé části Novohradského podhůří nabízí Agentura ochrany přírody a krajiny ČR na svém webu www.nature.cz nebo Josef Albrecht ve své publikaci ALBRECHT J. a kolektiv, Českobudějovicko. In: Mackovčín P. a Sedláček M. (eds.): *Chráněná území ČR, svazek VIII.*, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, 808 pp.

⁴⁰ Plány péče o zvláště chráněná území Novohradských hor a Novohradského podhůří jsou dostupné v archivu Správy CHKO Blanský les v Českém Krumlově nebo na webových stránkách Jihočeského kraje <http://zp.kraj-jihocesky.cz>

S vyhlášením ZCHÚ souhlasí. Souhlasí s nimi i Brauer, a to za předpokladu, že se nenacházejí tam, kde člověk provádí hospodářskou činnost. Na územích, která jsou vhodná k hospodářské činnosti, by před zřízením ZCHÚ upřednostnil možnost hospodaření bez omezení. Blíženec a Nedvěd poukazují na fakt, že management aplikovaný v ZCHÚ může být někdy pro ochranu lokality kontraproduktivní. Blíženec uvádí příklad ZCHÚ NPR Vyšenské kopce v Blanském lese, kde podle něj vlivem zákazu pastvy zmizely z lokality chráněné druhy rostlin. Nedvěd poukazuje na lokalitu střešníku pantoflíčku u Libníče u Českých Budějovic, která, jak se domnívá, vlivem zákazu lidské činnosti v lokalitě zcela zanikla. Jiří Kříklava vidí v zřizování ZCHÚ vhodný prostředek ochrany území, neboť se podle něj nedotýká obyvatel oblasti a dostatečně chrání zájmové území. Stejně tak Jan Kříklava tvrdí, že ochrana přírody se dá efektivně řešit lokálně prostřednictvím ZCHÚ, neboť pro ně jsou vypracovány individuální plány péče odpovídající individuální potřebě ochrany daného území. Heral podobně jako Blíženec a Nedvěd poukazuje na to, že lokalita později vyhlášená jako ZCHÚ, se může stát cennou právě zásahem člověka. ZCHÚ dle jeho názoru odpovídá prostor luk mezi Dlouhou Stropnicí a Šejbami, kde podle něj vlivem jeho hospodaření vznikl unikátní ekosystém. Při jeho případném zřízení se obává, že by to znamenalo konec jeho hospodaření v místě, tedy i likvidaci unikátního ekosystému. Domnívá se, že svým hospodařením v podstatě činní cennost lokality více než nastolené prostředky ochrany přírody. Proti zřizování ZCHÚ vystupuje Vaněček. Jakmile podle něj nějaké území má tu značku, že je chráněné, tak přitahuje lidi, kteří se ne vždy chovají v chráněném území správně a mohou ho tak poškodit. Vše by nechal volnému vývoji. Na postojích respondentů k ZCHÚ lze dobře registrovat jejich příslušnost k přístupům k ochraně přírody. Větší část respondentů se přiklání k přístupu „*conservation*“, zejména pak Blíženec a Nedvěd.

4.3.2 OCHRANA KRAJINNÉHO RÁZU (PŘÍRODNÍ PARK)

Území Novohradských hor a jejich podhůří je významné z hlediska zachovalosti svého charakteristického krajinného rázu. „*Ten je v této oblasti dán především typickou morfologií georeliéfu vlastních Novohradských hor, jejich pohledovým kontrastem s výrazně nižším okolím, převahou lesních porostů nad bezlesými částmi krajiny, rozptýleným osídlením velmi vhodně začleněným do terénu, řadou zachovalých objektů tradiční architektury apod. Pro účinnou ochranu krajinného rázu je optimálním nástrojem zřízení přírodního parku, který*

*může zejména regulací výstavby ochránit jeho základní charakteristiky. Přírodní park však není kategorií územní ochrany přírody, kterou proto nemůže z legislativních důvodů nahradit.*⁴¹

Stát definuje přírodní park zákonem jako území vyhlášené za účelem ochrany krajinného rázu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umísťování a povolování staveb, mohou být podle zákona 114/1992 Sb. prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny a na harmonické měřítko a vztahy v krajině. K umísťování staveb, které by mohly změnit krajinný ráz, je potřeba souhlasu orgánu ochrany přírody.

V geomorfologickém celku Novohradské hory je vyhlášen stejnojmenný přírodní park, který zasahuje i do geomorfologického celku Novohradské podhůří. Přírodní park Novohradské hory vznikl nařízením Jihočeského kraje č.2/2003 ze dne 30. 9. 2003 sloučením dvou stejnojmenných přírodních parků Novohradské hory, které vyhlásil někdejší Okresní úřad České Budějovice roku 1998 a Okresní úřad Český Krumlov roku 1999. Rozloha toho na území okresu České Budějovice činila 99,6 km². Rozloha přírodního parku v okrese Český Krumlov činila 138,6 km². Rozloha sjednoceného parku činí 237,84 km².⁴² Orgány ochrany přírody, které spravují přírodní park, jsou městské úřady obcí s rozšířenou působností. V případě přírodního parku Novohradské hory jde o Městský úřad Kaplice a Městský úřad Trhové Sviny.

Respondenti k instituci přírodního parku a k ochraně krajinného rázu zaujímají mezi sebou odlišné postoje. Větší část respondentů si přírodní park pochvaluje a souhlasí s jeho činností. Mezi takové patří i Nedvěd. *„Přírodní park umožňuje veškeré činnosti kulturní krajiny. To je klíčový moment ochrany přírody, jelikož tak dává šanci lidem vzít přírodu za svou. Zároveň eliminuje způsoby, které jsou nepřijatelné, například výstavba panelového sídliště.“* (Nedvěd) Přírodní park podle něj umožňuje zakonzervování managementu, který cenné území udělal cenným. Přírodní park považuje za nejlepší způsob ochrany přírody, neboť je na rozdíl od správy CHKO liberální v tom, že dává lidem přírodu za svou. Mráček si cení citlivý přístup k umísťování nových staveb městského úřadu v Kaplici, který je správním orgánem

⁴¹ ALBRECHT J., Územní ochrana. In: KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X, str. 262

⁴² Tamtéž, str.262-263

přírodního parku v jižní (nejcennější) části Novohradských hor. Další část respondentů souhlasí s posláním přírodního parku, na jeho reálné činnosti však vidí nedostatky. Podle Herala je problémem odlišné posuzování krajinného rázu Městského úřadu v Kaplici (jižní část hor) a v Trhových Svinech (severní část hor). V Trhových Svinech si podle Herala vykládají korespondenci s krajinným rázem jako možnost umístování pouze nových budov, které jsou historicky pro oblast typické, což jsou zděné stavby (materiály, které byly v oblasti dříve používané, jsou kamen a jíl, dřevo bylo drahé). Městský úřad Trhové Sviny tak na rozdíl od toho kaplického podle Herala nepovoluje výstavbu srubových domů mimo sídla, což v Kaplici povolují. Srubové domy, které vznikly u Radčic (působnost Městského úřadu Kaplice, leží na území přírodního parku) se Heralovi líbí, nenarušují podle něj krajinný ráz. Srubové domy u Radčic připomíná také Hájek, i jemu se líbí, ačkoliv si uvědomuje, že pro krajinu Novohradských hor nejsou typické. Upozorňuje, že nutnost posouzení korespondence staveb s krajinným rázem otvírá prostor korupci a myslí si, že se tak reálně děje. Sám si však nedovoluje posoudit, jaké typy staveb by do krajiny Novohradských hor patřit měly a jaké ne. Něnička s institucí přírodního parku souhlasí, výstavba podle něj má korespondovat s krajinným rázem, poznamenává ale, že přírodní park není pákou na místní samosprávu, konkrétně na obec Pohorská Ves, která nemá v některých místech vypracovaný územní plán a výstavba nových objektů je tam stejně nemožná. V tom vidí nedokonalost přírodního parku. *„Chtěli jsme za loukou postavit novou konírnu, tam, co stála dřív. Nechali jsme na ni dokonce vypracovat projekt podle původních návrhů, aby sem zapadla, ta firma co to měla dělat, si to dokonce dala do katalogu, jak se jim to líbilo. To, co tam dneska stojí za barabiznu, tak právě podle mě narušuje krajinej ráz. V Kaplici by s tím nejspíš souhlasili, líbilo se jim to, říkali ale, že bez vyhotovenýho územního plánu obce Pohorská Ves nemůžem stavět vůbec nic.“* (Něnička) Blížencovi vadí definice krajinného rázu. Domnívá se, že posuzování krajinného rázu spoutává architekturu a vznikají tak pouze průměrné stavby. *„Pokud někdo postaví obludu, tak se to stejně za 30 let zbourá.“* (Blíženeček) Dokazuje tak na případu nevzhledných staveb silážních věží v Horní Stropnici a Pohorské Vsi, které před cca lety byly odstraněny. Podle něj to, jestli je architektura vhodná nebo ne, ukáže právě čas. Příklad se silážními věžemi podle něj ukázal, že takovéto záležitosti může vyřešit i trh a ne byrokracie v podobě přírodního parku – silážní věže se podařilo odstranit díky vzestupu výkupní ceny železa. V oblasti by si dovedl představit současnější architekturu. To co se dnes běžně staví, považuje za nesoučasné a upozorňuje, že za 100 let nebude na dnešní architektuře co

obdivovat. Obecně by tedy architektuře více rozvázal ruce, chyby v tomto směru se podle něj dají vždy napravit. Podle Jana Kříklavy se Městskému úřadu v Kaplici daří eliminace toho, co je podle něj podstatné a to, aby ve volné přírodě nevznikaly hotely, relaxační centra a jiné objekty generující pouze zisk majitelům. Ty by považoval ke krajině za nešetrné. Kříklava se ale zároveň řadí k druhé části respondentů, která ctí v první řadě soukromé vlastnictví a podle nich si každý na svém pozemku může postavit, co chce, pokud je to v souladu s územním a regulačním plánem. Zajímavé je zjištění, že tito respondenti jsou zároveň představitelé místní samosprávy. Všichni tito respondenti projevují jakousi snahu vycházet obyvatelům v jejich plánech výstavby vstříc. Dá se tedy usuzovat, že jejich postoj k ochraně krajinného rázu a přírodnímu parku je převzatý od ostatních obyvatel.

4.3.3 CHRÁNĚNÁ OBLAST PŘIROZENÉ AKUMULACE VOD

Chráněná oblast přirozené akumulace vod (CHOPAV) byla na území Novohradských hor vyhlášena roku 1979 a její hranice jsou až na malé území na severu v Novohradském podhůří totožné s přírodním parkem a tedy i navrhovanou CHKO. Z hlediska CHOPAV jsou pro tuto práci důležitá omezení, která přináší. Jedná se o omezení zmenšování lesních pozemků, odvodnění lesních i zemědělských pozemků, těžby rašeliny a nerostů, výstavbu výkrmen prasat, skladu ropných látek, tepelných elektráren a průmyslových závodů, zpřísněna jsou také pravidla pro budování skládek odpadů. V CHOPAV je zakázáno ukládání radioaktivních odpadů. Podrobněji o CHOPAV Novohradské hory pojednává samotné nařízení vlády 10/1997.⁴³ Z hlediska práva o CHOPAV obecně hovoří vodní zákon.

4.3.4 NATURA 2000

Ještě před vstupem do Evropské unie se Česká republika zavázala implementovat řadu závazků, sledujících sjednocení některých společných opatření. Jedním z těchto opatření je společný systém ochrany vybraných druhů živých organismů a stanovišť NATURA 2000. Evropská unie vydala k tomu to účelu dvě základní směrnice, které jsou pro členské státy závazné. Nejdříve v roce 1979 byla vydána Směrnice Rady č. 79/409/EEC o ochraně volně

⁴³ ČERVENKOVÁ J., VITNER Č., *Návrh plánu péče pro CHKO Novohradské hory*. ÚHÚL Brandýs nad Labem, pobočka České Budějovice (depon. In AOPK ČR České Budějovice) 1997, str. 38-39

žijících ptáků (na základě které jsou vyhlášovány ptačí oblasti), později roku 1992 byla vydána obsahově širší Směrnice Rady č. 92/43/EEC o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (na základě které jsou vyhlášovány evropsky významné lokality).⁴⁴ O přírodovědné hodnotě oblasti Novohradských hor a jejich podhůří svědčí též skutečnost, že části byly vymezeny jako lokality soustavy NATURA 2000.⁴⁵ Postup při vytváření soustavy NATURA 2000 je definován v zákoně České národní rady č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny.

4.3.4.1 MANAGEMENT HOSPODAŘENÍ V LUČNÍCH POROSTECH A PTAČÍ OBLAST

Dle první jmenované směrnice (Směrnice Rady č. 79/409/EEC o ochraně volně žijících ptáků) byla nařízením vlády ČR č. 602/2004 Sb. ze dne 27. 10. 2004 vyhlášena ptačí oblast Novohradské hory. Rozloha ptačí oblasti je 9 054 ha a zahrnuje nejvýše položenou horskou část území. Tato oblast je navržena pro ochranu místních hnízdních populací jeřábka lesního a datlíka tříprstého, dle kritérií směrnice početně významných. Z dalších druhů se vyskytují a hnízdí čáp černý, tetřívka obecná, chřástal polní, kulíšek nejmenší, sýc rousný, žluna šedá, datel černý, lejsek malý, lejsek bělokrký a tuhýk obecný.⁴⁶ Cílem ochrany ptačích oblastí obecně je zabránit budoucí destrukci nejvzácnějších lokalit a zachovat příznivý stav cílových druhů a jejich stanovišť.⁴⁷ Orgánem ochrany přírody, který spravuje ptačí oblast Novohradské hory, je Správa CHKO Blanský les. Činnosti, které jsou v ptačí oblasti zakázány bez souhlasu Správy CHKO Blanský les, jsou definovány v nařízení vlády ČR č. 602/2004 Sb. Novohradských hor a přilehlé části Novohradského podhůří se týkají i opatření, které mají za cíl ochranu ptactva, zejména pak populace chřástala polního. Zemědělci, kteří hospodaří na

⁴⁴ FRIEDL K., ZIEGLER V., *Ochrana přírody se zřetelem k ochraně přírody a krajiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-194-X., str. 142-143

⁴⁵ ALBRECHT J., *Současný stav ochrany přírody a krajiny Novohradských hor a přilehlých částí Novohradského podhůří*, (Depon. In: archiv AOPK ČR, Praha), 12 str.

⁴⁶ ALBRECHT J., *Současný stav ochrany přírody a krajiny Novohradských hor a přilehlých částí Novohradského podhůří*, (Depon. In: archiv AOPK ČR, Praha), 12 str.

⁴⁷ PANGRÁCOVÁ Z., URBANOVÁ J., *Natura 2000, Ptačí oblasti*, Česká společnost ornitologická, Praha 2007

loukách s populací chřástala, dostávají finanční kompenzaci, pokud první seč provedou až po 15. srpnu.⁴⁸

Ptáci, pro jejichž ochranu byla zřízena ptačí oblast (tj. datlík a jeřábek), žijí v lesních porostech. Zde shrnu obecně postoje respondentů k omezením hospodaření na loukách, kde jsou aplikována opatření z důvodu ochrany chřástala ať už v souvislosti s ochranou ptactva nebo obecně.

Naprostá většina se shoduje, že hlavním problémem ochrany druhů lučního ptactva je špatné vymezení jejich výskytu. Mezi takové patří Brauer, který tvrdí, že chřástal žije i na zbytku jeho pozemků, kde hospodaří běžným režimem. Seč povolenou po 15. srpnu má pouze na 4 ha svých pozemků, chřástal podle něj žije na všech jím obhospodařovaných pozemcích. Stěžuje si, že seno, které se suší takhle pozdě, je nekvalitní, těší ho ale poskytovaná finanční kompenzace. Obecně se vyslovuje proti jakékoliv ochraně ptactva, jelikož se domnívá, že vede k jeho přemnožení, což pozoruje na populaci chřástala na svých pozemcích. Blíženec tvrdí, že na jeho pozemcích žije pouze jeden pár chřástala, přesně zná místo, kde žije a které chřástal povětšinou neopouští. Přesto je cca 100 ha jeho pozemků vytyčeno jako pozemky s výskytem chřástala, což při dotaci 5000 Kč na hektar ročně znamená nárok na dotaci 500 000 Kč ročně, což vidí jako velice neadekvátně vynaložené prostředky k ochraně jednoho páru chřástala. Část respondentů spatřuje hlavní problém v ochraně ptactva v nedostatečném boji proti sukcesi. Jedním z nich je i Heral, který se domnívá se, že ptactvo z Novohradských hor odchází vlivem nařízeného špatného způsobu hospodaření na loukách, kvůli němuž dochází k sukcesi, kdy les vytlačuje luční porosty a ptactvo tak oblast opouští. Tvrdí, že jeho louky opustil pár tetřívka z toho důvodu, že má od orgánu ochrany přírody nařízené jejich sečení. Sám by je nechal neposečené, pouze by vykácel dřeviny, aby zabránil sukcesi. Ukazuje také na to, co vidí jako problém většina, tedy na nesprávné vyměření pozemků ve vztahu k ptačí populaci. Sukcesi vidí jako problém také Nedvěd, poukazuje na nečinnost Městského úřadu Trhové Sviny a Kaplice, na to, že nebojují proti výsadbě stromů na lučních pozemkách. Odchod ptactva dává za důsledek jednak sukcesi, zároveň také odchodu lidí z pohraničí v minulosti, neboť ptactvo našlo v lidských sídlech zdroje obživy. Většina respondentů si pochvaluje kompenzace za pozdní seč, lze

⁴⁸ BÜRGER P., KLOUBEC B., PYKAL J., *Atlas ptáků Šumavy a Novohradských hor*. Karmášek, 2009. str. 31

dokonce usuzovat, že jsou zastánci ochrany chřástala zejména z důvodu toho, že díky ní obdrží právě finanční kompenzace. Mezi takové se řadí Hájek, který by bez kompenzací s návrhy pro ochranu chřástala nesouhlasil. Dokonce si libuje v tom, že z ochrany těží dvojnásob. Pozdní seč by provedl nejspíš i bez kompenzací, neboť méně tučným senem krmí sportovní koně. S ochranou za předpokladu dosavadních dotací souhlasí ještě další čtyři respondenti. Něnička je sice za kompenzací rád, vidí ale principiální problém v tom, že nekvalitní seno, které má sloužit k obživě, končí ve spalovně. *„Krajina je od toho, aby poskytovala obživu, ne aby dávala seno, které je nekvalitní a skončilo ve spalovně“* (Něnička) kompenzace ho sice těší, vidí ji ale jako státem neefektivně vynaložený prostředek podobně jako respondent Blíženec. Něnička totiž tvrdí, že chřástal je velice hbitý a před žacíím strojem by bezpečně stihl utéct. Jeho ochranu tímto způsobem tedy nepovažuje celkově za efektivní. Mráček vzhledem ke kompenzací nevidí s ochranou chřástala problém, upozorňuje také jako jiní respondenti na chyby v mapování jeho výskytu. Mráček a Heral navíc nesouhlasí s kosením podmáčených luk tak, jak nařizuje stát, za účelem jejich ochrany. Podle nich vede naopak k devastaci. Podmáčené louky je nařízeno sekat ručně. Podle obou respondentů seč speciální rolbou daleko šetrnější. Z hlediska ochrany luk vidí jako efektivnější mulčování trávy, než její odnos. Mráček si kvůli tomuto nařízení několikrát neúspěšně stěžoval na Ministerstvo životního prostředí. Příklad kosení podmáčených luk je podle něj typickým příkladem toho, že nařízení ohledně ochrany přírody často vymýšlejí nekompetentní lidé tzv. od stolu. Brauer si v případě nutnosti kosení podmáčených luk opět stěžuje na špatné mapování. Kvůli nařízení seče ručně celý pozemek, mokřina se prý nachází pouze na jeho malé části. Jelikož všichni respondenti, kteří na podmáčených loukách hospodaří, se o problému jejich obhospodařování rozhovořili již v souvislosti s chřástalem, ještě předtím, než byli tázáni, lze usoudit, že tématu dávají velkou váhu.

4.3.4.2 EVROPSKY VÝZNAMNÉ LOKALITY (EVL)

Evropsky významné lokality se vyhláší na základě směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. EVL chrání vybraná přírodní stanoviště a vybrané druhy rostlin a živočichů.⁴⁹

Evropsky významné lokality na území Novohradských hor a v přilehlé části Novohradského podhůří v podstatě kopírují vyhlášená maloplošná chráněná území.⁵⁰

Drtivá část respondentů vesměs (nejspíše z důvodu jejich reálného překrytí) nevidí rozdíl mezi Evropsky významnou lokalitou (EVL) a zvláště chráněnými územími. Většina z nich proto tedy k EVL zaujímá stejný postoj jako k ZCHÚ. Utvořený postoj na EVL mají zejména ti respondenti, kteří žijí v jejich okolí. Takovým je respondent Mráček, který se domnívá, že jestliže jde o územní ochranu aplikovanou na základě evropské směrnice, měla by být v příhraničních oblastech lépe navrhovaná v tom smyslu, aby stejné prostředky ochrany území byly aplikovány na obou stranách státní hranice. Poukazuje na problém na příkladu zřízené EVL Horní Malše, kdy na české straně hraničního toku je nastolen režim ochrany druhové lokality perlorodky říční, zatímco území na rakouské straně nepodléhá stejné ochraně a do toku Malše jsou z rakouské strany vylévány splašky od krav. „*Efektivní ochrana přírody nezná státní hranice.*“ (Mráček) Jako další nesmysl na ochraně území EVL Horní Malše vidí to, že v druhové lokalitě perlorodky říční je současně státem aplikovaná ochrana i vydry říční, která ale perlorodku požírá a výrazně snižuje její stavy. Něnička, jehož pozemky jsou obklopeny EVL Horní Malše téměř ze tří stran, spatřuje ve vyhlášení EVL pouze nutnost splnění evropské normy. Domnívá se, že její vytyčení proběhlo horkou jehlou tak, aby byl splněn závazek ČR vůči Evropské unii. Tvrdí, že obyvatelé Novohradských hor a ani on sám netuší, proč EVL byly vyhlášeny a jaký je reálný rozdíl ve způsobu ochrany daných území mezi vyhlášenými EVL a původními ZCHÚ, která EVL v podstatě překryla. Takový postoj zaujímá nadpoloviční většina respondentů. Za skandální Něnička považuje, že cedule označující vytyčenou EVL se mnohdy nacházejí u odhozených pneumatik a černých skládek, což podle

⁴⁹ POKORNÝ J., SMRTOVÁ E., *Co jsou evropsky významné lokality?*, MŽP a AOPK, 2004, str. 1

⁵⁰ Bližší charakteristika všech EVL v Novohradských horách a přilehlé části Novohradského podhůří je dostupná na webu Agentury ochrany přírody a krajiny ČR www.nature.cz

něj potvrzuje jeho domněnku, že EVL někdo vytyčil za účelem splnění evropské normy, přičemž k reálné ochraně přírody vůbec nedošlo. Heral v souvislosti s EVL uvádí Veveršský potok, který se stal EVL v souvislosti s výskytem minule potoční. Ta se však v potoce usadila podle Herala až poté, co se vlivem jeho hospodaření na sousedních loukách dostalo do Veveršského potoka více dusíku. Poukazuje tak opět na fakt, že území, která jsou považována z přírodního hlediska za cenná, vznikají často přičiněním člověka. Příklad EVL Veveršský potok potvrzuje Nedvědův postoj. Ten je stoupencem EVL a obecně Nature 2000, jelikož tvrdí, že na rozdíl od českých institucí ochrany přírody (ZCHÚ, CHKO) fungují na tom principu, že to, co dosud v lokalitě fungovalo a bylo, ji právě tvořilo cennou a má tam tak zůstat. Tvrdí, že překrytím EVL a ZCHÚ tak dochází ke konfliktu českých institucí a Nature 2000, jelikož obojí přistupuje k územní ochraně přírody jinak. Podle jeho postoje lze domyslet, že zatímco ochranu formou Nature 2000 vidí jako ochranou založenou na přístupu conservation, území založená podle českého práva zastávají názor preservation. Jan Kříklava, který se ve své diplomové práci zabýval EVL Žofínský prales – Pivonické skály tvrdí (čímž v podstatě potvrzuje Nedvědovo tvrzení), že EVL měly být lépe navrženy tak, aby vzhledem k původním způsobům ochrany nebyly v rozporu. Jelikož se jedná o evropskou legislativu, měla být podle Jana Kříklavy nadřazena té dosavadní české a ta ZCHÚ, která překrývá EVL, měla být zrušena. Domnívá se ale, že překrytá ZCHÚ byla zachována z toho důvodu, že stát si potřebuje nechat svůj monopol v ochraně přírody a není tak v jeho zájmu nová EVL vyhlášovat a v již vyhlášených EVL vzhledem k přetrvávající existenci ZCHÚ stejně svůj management vedle toho evropského. Jelikož Jan Kříklava prokazuje velkou znalost problematiky EVL a ví, že jsou založeny na principu současného managementu a navrhuje jimi v podstatě nahradit ZCHÚ, lze se domnívat, že patří také k respondentům obecně zastávající conservation.

5. ZÁMĚR ZŘÍZENÍ CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI NOVOHRADSKÉ HORY

5.1 CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST (CHKO)

„Přírodní a krajinářské hodnoty celých Novohradských hor a některých částí jejich podhůří jsou natolik zřejmé, že toto území přímo předurčuje pro jeho velkoplošnou ochranu, pro niž v tomto případě optimálně vyhovuje kategorie chráněná krajinná oblast.“⁵¹

Chráněné krajinné oblasti jsou rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení. Jsou definovány v § 25-28 zákona. Ochrana těchto oblastí je odstupňována zpravidla do 4 zón, jimiž se určují limity hospodaření a jiného využívání přírodního potenciálu. Hospodářské využití se provádí s ohledem na zachování a podporu jejich ekologické funkce. Součástí první -nejpřísnější - zóny jsou zvláště chráněná území menší rozlohy – tzv. maloplošná zvláště chráněná území (MZCHÚ). AOPK ČR vykonává správu 25 CHKO prostřednictvím svých regionálních pracovišť. O CHKO Šumava pečuje Správa NP a CHKO Šumava.⁵²

Na území České republiky je dnes (k 1. 1. 2016) vyhlášeno 26 chráněných krajinných oblastí. První vyhlášenou CHKO byl Český ráj (1955). V posledních letech se nové CHKO vyhláší pouze zřídka, výjimku tvoří poslední zřízená CHKO Brdy (2016).

Stát nové CHKO vyhláší prostřednictvím nařízení vlády za účelem udržení a zlepšení jejich přírodního stavu. V CHKO mají být zachovány a vytvářeny optimální ekologické funkce. Stát stanovuje prostřednictvím zákona 114/1992 Sb., co je na území CHKO zakázáno, přičemž zákazy se v jednotlivých zónách CHKO liší. Zonaci CHKO provádí Ministerstvo Životního prostředí vyhláškou.

⁵¹ ALBRECHT J., *Současný stav ochrany přírody a krajiny Novohradských hor a přilehlých částí Novohradského podhůří*, (Depon. In: archiv AOPK ČR, Praha), 12 str., str.9

⁵² Dostupné online na webu AOPK ČR na adrese <http://www.ochranaprirody.cz/uzemni-ochrana/velkoplosna-chronena-uzemi/>

První záměr zřídit v Novohradských horách CHKO se objevuje roku 1964, později pak 1969. V roce 1974 k vyhlášení Novohradských hor „chráněnou oblastí přirozené akumulace vod“, což se stalo dalším důvodem, proč území chránit i z hlediska ochrany přírody. Úkol přípravy vyhlášení chráněného území připadl tehdejšímu státnímu orgánu – Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Českých Budějovicích, které začalo se shromažďováním potřebných podkladů. Pracovní kolektiv za pomoci znalců – externích spolupracovníků, připravil do roku 1983 komplexní elaborát se všemi v té době známými přírodovědnými i historickými údaji a zahájil nutné projednávání se správními orgány, tehdejšími národními výbory. Překvapil většinou kladný ohlas obcí i obou okresů České Budějovice a Český Krumlov, kam byl vypracovaný návrh předložen. Návrh zastavilo až ministerstvo kultury, kde nenašel potřebné podporovatele. Ti se nenašli ani u nově vznikajících orgánů ochrany životního prostředí. Tlak na vyhlášení CHKO Novohradské hory se zvýšil po sametové revoluci v roce 1989, kdy došlo k uvolnění rozsáhlých pohraničních území. Nově vytvořené Ministerstvo životního prostředí se začalo o území zajímat. V roce 1991 byl připraven návrh ke zřízení CHKO k rezortnímu připomínkovému zřízení, které mělo proběhnout v roce 1992, a byl rozeslán znovu dotčeným obcím. Z jejich strany nebyl zaznamenán žádný negativní nebo pozměňující návrh. V roce 1994 ministr životního prostředí svolal zástupce obcí Novohradsko ke společnému jednání, na němž uvedl, že k vyhlášení dojde do jednoho roku od zmíněného setkání. K realizaci však opět nedošlo. Ještě v roce 1995, na tiskové konferenci ministra životního prostředí, bylo slíbeno, že vyhlášení CHKO je otázkou několika týdnů. V témže roce byly vypracovány hospodářsko-technické zásady pro plán velkého územního celku Novohradsko a ministerstvem hospodářství zadáno jeho zpracování. Váhavost s vyhlášením CHKO vedla k tomu, že v roce 1996 došlo na části území k vyhlášení památkové zóny, v souvislosti se zahájením „barokní buquoyké kompozice s romantickými úpravami navazující na sídlo Buquoyů v Nových Hradech a podhůří Novohradských hor“, jak znělo zdůvodnění vyhlášení. Snad rozhodnutím vlády bylo určeno, že k vyhlášení CHKO může dojít jen na základě zpracovaného plánu péče o dané území. Zpracování bylo svěřeno Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů, pobočce v Českých Budějovicích. Ten vyhodnotil území z hlediska všech tehdy známých přírodovědných údajů, navrhl zonaci území, vždy nejsložitější a nejdiskutovanější část takového plánu, a předal svou

zprávu k dalšímu řízení. Je nutno vyzdvihnout, že nestranný zpracovatel vyhodnotil území velmi odpovědně a proto díky tomu vznikl další dokument. Ani jeho projednávání a schválení však nevedlo k vytyčenému cíli – vyhlášení CHKO. Správní orgány si tehdy byly vědomy toho, že čas pracuje proti nim, a tak se odhodlaly k vyhlášení mírnější a nezávaznější formy ochrany území a to v podobě přírodního parku, o kterém se v této práci zmiňuji v předchozí kapitole. Na počátku roku 2002 stále neexistovalo závazné rozhodnutí Ministerstva životního prostředí ČR o vyhlášení CHKO. Všechny potřebné podmínky i požadavky zmíněného nejvyššího státního orgánu potřebné k tomuto kroku, od zpracování územního plánu až po přípravu plánu péče, byly přitom splněny.⁵³

5.3 SHRUTÍ NÁVRHU PLÁNU PÉČE O CHKO NOVOHRADSKÉ HORY A POSTOJE RESPONDENTŮ K NAVRŽENÝM OPATŘENÍM⁵⁴

První návrh plánu péče o budoucí CHKO Novohradské hory pochází z roku 1983, druhý a v podstatě aktuální je z roku 1997, jemuž byla následně téměř nepodstatně upravena návrhová část v roce 2002. Ačkoliv je tedy téměř dvacet let starým dokumentem, budu pro potřeby vycházet z něj, jelikož novější dokument navrhuující opatření potencionální CHKO Novohradské hory neexistuje. Běžně návrhy plánu péče o CHKO zpracovávají správy již zřízených CHKO. V případě Novohradských hor, kde dosud jako CHKO vyhlášena nebyla, byl vzhledem k převaze lesů jako zpracovatel plánu péče Ministerstvem životního prostředí vybrán Ústav pro hospodářskou úpravu lesa Brandýs n. Labem, pobočka České Budějovice. Podle rozhodnutí vlády měla být CHKO vyhlášena právě po předložení plánu péče.

Plán péče jako posláním případné CHKO spatřuje jak ochranu, tak případnou obnovu krajiny. Statut CHKO může podle návrhu zachovat unikátnost krajiny, zajistit oblasti přiměřenou aktivní péči o životní prostředí, ochranu kvalitních vodních zdrojů a zároveň přispět k ekologicky vhodnému hospodářskému využívání krajiny. Hlavním důvodem vyhlášení CHKO spatřuje návrh plánu péče rozmanitou biodiverzitu Novohradských hor. Nevýhodou území je

⁵³ POLÁK V., Z historie ochrany Novohradských hor, v PAPÁČEK M. (Ed.): Biodiverzita a přírodní podmínky Novohradských hor. Jihočeská univerzita a Etomologický ústav AV ČR, 10.-11.1.2002,285 s., str.14-15

⁵⁴ Veškeré informace v podkapitole 5.3 nepředstavující analýzu postojů respondentů pocházejí z ČERVENKOVÁ J., VITNER Č., *Návrh plánu péče pro CHKO Novohradské hory*. ÚHÚL Brandýs nad Labem, pobočka České Budějovice (depon. In AOPK ČR České Budějovice) 1997

pak zejména složení lesa, který z téměř 75% tvoří nepůvodní smrkové porosty mimo jiné náchylné na větrné kalamity.

Návrh plánu péče vymezuje CHKO v hranici totožné s dnešním přírodním parkem Novohradské hory.

5.3.1 NÁVRHY A CÍLE OCHRANY V JEDNOTLIVÝCH ZÓNÁCH CHKO

I. zóna

V navrhované I. zóně je vytvoření smíšených víceetážových porostů v rámci lesa, které mají být svou dřevinnou skladbou blízké skladbě přirozené. Cílem má být postupná, alespoň částečná obnova samořídících funkcí lesa s výhledovým zaměřením lidských zásahů na nejjemnější formy obhospodařování. Současné porosty nesplňují zejména požadavky na cílovou druhovou skladbu lesů v I. zóně, půjde tak o práci minimálně na několik desetiletí. Pro maloplošná chráněná území je navržen zvláštní režim (každé má vlastní plán péče). Pokud na území I. zóny dojde ke kalamitě způsobené větrným nebo sněhovým polomem, bude toto dříví zpracováno ohleduplně k životnímu prostředí. Těženy budou i porosty napadené kůrovcem, aby se zabránilo šíření kůrovcové kalamity. V současnosti je problémem udržení přirozené skladby lesa vysoký stav jelení zvěře, pro celkové dobré fungování lesního hospodaření je nutná její redukce.

K udržení druhové skladby luk je nutné jejich extenzivní účelové obhospodařování, tj. kosení jednou ročně v červenci nebo srpnu a odstraněním pokosené hmoty. Na nepodmáčených stanovištích je možná extenzivní pastva skotu. Nové zemědělské objekty by neměly být umístovány, zakázáno by mělo být používání hnojiva, kejdy, siláže a chemických látek. Vodní toky a rybníky lze hospodářsky využívat k chovu ryb bez příkrmování, vápnění má být vzhledem ke vzrůstající kyselosti vod umožněno. Je však nutné chránit populaci vydry říční. U rybníků se nepočítá s jejich rekreačním využitím, ani se zřízením tábořišť v jejich okolí. U potoků nelze měnit odtokové poměry.

Hájek si jako jediný z respondentů dovede představit rekreační využití novohradských klausur (rybníků) a dokonce navrhuje přehrazení Pohořského potoka v Pohorské vsi za

účelem vzniku nádrže sloužící k rekreaci, která by navíc zadržovala přívalovou vodu. Ostatní respondenti si dovedou představit rekreační využití pouze Žárského rybníka (které je ve III. zóně CHKO navrženo), klausury by z hlediska rekreačního využití ponechali současnému stavu. Liší se pak v názorech na možnosti chovu ryb v klausurách, viz dále.

Názory respondentů na hospodaření na lukách jsou již zmíněny v podkapitole 4.3.4.1.

Nepočítá se s umístováním nových staveb, kromě účelových zařízení typu krmelců a seníků. Rekreační využívání bude usměrněno na šetrnější formy (turistika, cykloturistika, běžecké lyžování).

II. zóna

Cílem lesního hospodaření v II. zóně má být vytvoření zdravých a stabilních smíšených porostů, s vysokým zastoupením jedle a listnáčů. Výsadba nepůvodních druhů se omezí na minimum, výjimkou má být vhodný prototyp modřínu evropského. Je třeba zohlednit vodohospodářský význam oblasti a omezit na minimum používání chemických prostředků.

Většina respondentů se vyslovuje pro obnovení smíšeného lesa, převážná část z této většiny pak ale nezaujímá ten postoj, že za účelem obnovy skladby lesa je nutné zřizovat CHKO. Jedním z těch, kteří s vytvořením smíšených lesů souhlasí, je Blíženec. Domnívá se ale, že skladbu lesa lze nařídit přímo LČR jako státnímu podniku, ostatním vlastníkům pak na základě dotačních programů. V této věci nevidí význam CHKO. Na rozdíl od jiných respondentů je otevřený i k experimentům s jinými nepůvodními dřevinami, než je modřín. Jan Křiklava a Heral také souhlasí s obnovou smíšeného lesa, nicméně podobně jako Blíženec a Nedvěd nevidí případnou roli správy CHKO jako důležitou, neboť skladbu již zajišťuje současné lesní hospodaření. Hájek, který si také přeje smíšený les, nemá důvěru v správu CHKO, jako v organizaci, která by mohla dosáhnout cíle jeho vytvoření. Něnička, který si uvědomuje pozitiva smíšeného lesa a zastává se jeho obnovy, nemá absolutní důvěru v lesní hospodáře a domnívá se, že správa CHKO by mohla v této věci jednat v její prospěch. Tři respondenti, kteří jsou představiteli místní samosprávy, opět zaujímají podobný názor. Jsou pro zachování současné skladby lesa, nevidí v restrukturalizaci lesa žádný přínos. Vaněček uvádí jako důvod také to, že na současný les je zvyklý.

U lučních porostů je žádoucí trvalé tradiční obhospodařování s cílem udržet jejich druhové bohatství, optimální sečení dvakrát ročně nebo pastva dobytka. Toky mají být obhospodařovány extenzivně bez použití hnojiv. Žádoucí je zachování břehových porostů vhodných dřevin. U rybníků by mělo být povoleno přikrmování ryb a vápnění vody. Na největších rybnících by měla být umožněna i aplikace hnojiv. S rekreačním využitím vodních ploch se nepočítá. Po dohodě se Správou CHKO bude umožněno přírodě blízkým způsobem měnit koryta vodních toků. Nové zemědělské objekty by měly být vystavěny pouze po dohodě se Správou CHKO, nebude možné budovat ani provozovat velkokapacitní odchovny. Zakázáno bude používání kejdy, siláže (pouze v lokalitě Pohoří na Šumavě a Dolní Příbrání). Měla by být upřednostněna pastva před polní výrobou, v lokalitách výskytu chřástala polního by měla být posunuta první seč na začátek července.

Názory respondentů na hospodaření v lučních porostech jsou komplexně uvedeny v podkapitole 4.3.4.1.

K vápnění rybníků zaujímají respondenti povětšinou odlišné postoje. Většina z nich nemá dostatečné informace o dopadech vápnění na životní prostředí. S vápněním rybníků nesouhlasí Jan Kříklava. Voda v novohradských klauzurách je kyselá a zachoval by její původní charakter. Staví se proti chovu kaprů v klauzurách, chovat se podle něj mají pouze přirozené druhy a nemají se dokrmovat. Blíženec neví, jak velký zásah by vápnění vody přineslo, nicméně si myslí, že na tokách pod klauzurami by mělo spíše negativní vliv. Vyslovuje se proti intenzivnímu chovu ryb. Mráček svůj vlastní rybník nechává přirozenému vývoji, proti vápnění klauzur za účelem extenzivního chovu však nic nenamítá. Pouze poukazuje na to, že jsou chovány a i za předpokladu zřízení CHKO budou chovány nepůvodní druhy ryb, což je s cílem CHKO v rozporu. Zároveň připouští, že u ryb je na místě větší tolerance. Představitelé místní samosprávy opět zaujímají stejný názor. Ti by podpořili i intenzivnější způsoby chovu ryb (které jsou navrženy v III. zóně CHKO), nestaví se záporně k vápnění vody a dokrmování. Z jejich společného postoje se lze domnívat, že jimi obecně zastávaný postoj je takový, že dávají velký důraz na hospodářský zájem, který v tomto případě v intenzivnějších chovech spatřují. Naopak skupina zemědělců (Hájek, Heral, Nedvěď a Něnička) se přiklání k vápnění rybníků za účelem extenzivního chovu.

Přestavba nebo rozvoj sídel budou řešeny modernizací nebo rekonstrukcí stávajících objektů, případně obnovou výstavby na starých základech. Jde především o obnovu Pohoří na Šumavě. Podle plánu by měla být v případě obnovení sídla vystavěna přeložka komunikace do osady z Leopoldova v úseku Leopoldov – Baronův Most tak, aby se vyhnula navržené I. zóně CHKO (údolí Pohořského potoka), což podle plánu představuje jedinou možnost její ochrany. Nutností výstavby na Pohoří je podle návrhu i výstavba čističky odpadních vod. Zároveň mají být v II. zóně obnoveny hraniční přechody Šejby – Harbach a Pohoří na Šumavě – Stadlberg. Šejbský přechod by měl pro automobilovou dopravu sloužit pouze sezónně, pohořský by měl být otevřen pouze pro pěší a cyklisty. Návrh poukazuje na vhodnost zřízení terénního pracoviště Správy CHKO v Pohoří na Šumavě, popřípadě i informačního centra.

V současnosti (2016) došlo k částečné obnově sídla Pohoří na Šumavě (vystavěno bylo šest rodinných domů), přičemž přeložka silnice Leopoldov – Baronův Most ani čistička odpadních vod nebyla realizována a oba hraniční přechody jsou otevřeny pro automobilovou dopravu a to celoročně.⁵⁵

Celkem jednotný postoj zauímají respondenti k obnově sídel na Pohoří. K obnově sídla se staví až na Nedvěda kladně. Nedvěd by byl pro obnovu sídla, ale pouze v případě, že nově vzniklé objekty v sídle nebudou pouze objekty sloužící k rekreaci, ale k trvalému bydlení, přičemž noví obyvatelé budou hospodařit na přilehlých pozemcích. To je podle něj nereálné, neboť veškeré okolní pozemky, na kterých je možné hospodařit, už mají jiného vlastníka. Opačný názor zauímají Brauer a Jiří Křiklava (opět dva představitelé místní samosprávy). Souhlasí s obnovou sídla bez podmínky účelu nově vybudovaných stavení. „*Když někde jednou něco stálo, tak to tam má být.*“ (Brauer). Podobný názor má i Něnička, který označuje zaniklé vesnice, kdysi plné života, hned za státní hranicí za mezinárodní ostudu. Jako překážku výstavby pak nevidí ochranu přírody, ale nečinnost obce Pohorská Ves v oblasti územního plánování, kdy na spoustě míst není vypracovaný územní plán. Nedomnívá se, že případně vzniklá správa CHKO by na obec Pohorská Ves mohla v tomto směru nějak zatlačit. Jan Křiklava by byl pro obnovu sídla, ale to už podle něj nebude možné vzhledem k tomu, že předchozí vedení obce Pohorská Ves prodalo všechny zastavitelné pozemky pouze čtyřem vlastníkům. Heral je také pro obnovu obou sídel, neboť prý v případě střední Evropy nemá

⁵⁵ Pozn. autora

význam nějaká území plně zakonzervovat za účelem ochrany přírody. Tímto postojem opět dává najevo svou náklonnost k režimu integrovaného managementu. Stejně jako ostatní, tj. Nedvěd, Blíženec, Mráček, Vaněček a Hájek je tedy pro obnovu sídel. I když se všichni posledně vyjmenovaní domnívají, že noví osadníci nebudou v obnovených sídlech bydlet natrvalo a hospodařením vytvářet kulturní krajinu (což vnímají jako pozitivum), s obnovou souhlasí z toho důvodu, že se do ní (byť občasně) vrátí život. „*Krajina na Pohoří na Pohoří je smutná. Potřebuje, aby v ní žil člověk.*“ (Blíženec)

Nesouhlasné reakce u všech deseti respondentů vyvolává návrh přeložky silnice mezi Leopoldovem a Baronovým mostem tak, aby silnice opustila prostor údolí Pohořského potoka a byla vedena opodál v jiné stopě. Mráček a Hájek si jsou vědomi cennosti údolí Pohořského potoka, oddálení silnice by podle nich údolí potoka prospělo, ovšem pro oblast, kterou by byla silnice nově trasována, by však znamenala novou zátěž, nehledě na zátěž pro celé okolí v době výstavby. Ostatní respondenti kromě Blížence a Nedvěda se staví proti přeložce ze stejných důvodů, nicméně současné trasování podle nich ochraně přírody nevadí. Heral vzhledem k věci upozorňuje na stáří návrhu plánu péče téměř dvacet let. „*Takovej nesmysl by se v případě projednávání zřízení CHKO dneska určitě neobjevil*“ (Heral) Blíženec a Nedvěd, tradiční zastánci přístupu conservation nebo českého přístupu integrovaného managementu, se oproti ostatním respondentům domnívají, že přeložka silnice poškodí dokonce i údolí Pohořského potoka, které by podle návrhu plánu péče měla naopak ochránit. Jsou toho názoru, že když celé údolí, které vytvořil člověk (potok je umělým tokem vzhledem k voroplavbě v minulosti), je cenné, tak je v podstatě cenné i se současným trasováním silnice. „*To, že něco nějakým vývojem dospělo do stavu, kdy ho někdo považuje za z hlediska ochrany přírody za velmi cenné, pak nemá smysl jakkoliv tomu měnit management.*“ (Nedvěd) Jelikož by původní silnice byla ponechána jako cyklostezka, byla by podle Nedvěda jediným výsledkem přeložky výměna uživatelů komunikace a devastace dvacet metrů širokého pruhu v zdánlivě méně cenném, byt dnes stabilizovaném, sousedním území. Podle Nedvěda je dnešní provoz na komunikaci naprosto minimální a vzhledem k již uvedeným důvodům nemožnosti obnovy Pohoří stejně nebude narůstat. Nedvěd, Jan Kříklava a Vaněček zároveň poukazují na neadekvátnost investiční akce. Zde lze opět u představitelů pozorovat kladení důrazu v postoji k ekonomické stránce.

K zřízení jmenovaných hraničních přechodů pro celoroční automobilový provoz (současný stav oproti navrhovanému) se kromě Hájka vyslovili všichni respondenti, neboť podle všech devíti automobilový provoz v oblasti při současné velice nízké intenzitě provozu není z hlediska ochrany přírody problematický. Hájek není pro zavedení provozu na přechodech pro motorová vozidla. „*Můžeš tam jít pěšky, můžeš tam jet na kole, můžeš tam jet na koni. Autem si jezdi v Praze.*“ (Hájek) Starosta Jiří Křiklava dokonce sám nechal vytrhat policií umístěné značky zákazu vjezdu na komunikaci vedoucí z Pohoří k hraničnímu přechodu Stadlberg poté, co zjistil, že jsou umístěny v rozporu se zákonem.

III. zóna

Na území III. zóny bude běžné obhospodařování lesů s upřednostňováním maloplošného podrostního způsobu hospodaření tam, kde to bude možné a účelné a se zajištěním melioračních dřevin při horní hranici předepsaného zastoupení. V zemědělství bude hospodařeno s ohledem na ekologicky optimalizované využívání, podporováno bude alternativní zemědělství. Rybníky budou obhospodařovány jako polointenzifikační, bez chovu vodní drůbeže, bude umožněno dokrmování. Nutné je zohlednit příslušnost části III. zóny k CHOPAV. Neměly by být budovány velkokapacitní odchovny, hnojit by se mělo statkovými hnojivy. V oblasti Dlouhé Stropnice je vzhledem k nálezům mihule potoční v říčce Stropnici navrženo zvýšení podílu zatravněných ploch kolem Dlouhé Stropnice.

Proti výstavbě velkokapacitních odchoven se postavilo devět respondentů, kteří se zároveň výstavby takových zařízení neobávají ani při absenci Správy CHKO. „*Kdo by to tu stavěl?*“ (Hájek) Pro výstavbu takových objektů je pouze Vaněček, který si myslí, že ekologické dopady takových zařízení jsou minimální, vidí v nich potenciál ekonomické prosperity.

Z hlediska výstavby, infrastruktury a rekreace je plánován řízený rozvoj infrastruktury sídel, možný je i rozvoj drobného průmyslu s méně energeticky náročnou výrobou. Je třeba klást důraz na architektonickou vhodnost a kvalitu umísťovaných staveb. Plánovaná je obnova zaniklého sídla Cetviny, včetně stálého hraničního přechodu pro automobilovou dopravu (dosud nevybudován, pozn. autora). V plánu je vznik agroturistických farem a v omezeném rozsahu rekreační využití Žárského rybníka.

Názory respondentů na architektonickou vhodnost a kvalitu umísťovaných staveb jsem již shrnul v kapitole o přírodním parku a krajinném rázu. Pro obnovu Cetvin se z podobných důvodů a ideálně za stejných podmínek jako u Pohoří vyjádřilo devět respondentů. Proti je pouze Nedvěd, který si obnovení sídla o původních rozměrech cca. 70 domů nedovede představit z krajinných důvodů. K obnovení tamního hraničního přechodu pro automobilový provoz se vyjádřilo také devět respondentů, Blíženec obnovení přechodu dokonce vidí jako podmínku obnovy Cetvin, neboť nejbližší infrastruktura potřebná pro moderní život je právě v Rakousku. Proti se vyslovil pouze Hájek, který by přechod zpřístupnil pouze pro pěší, cyklisty a jezdce na koni. Přes přechod vidí jako vhodné trasování hlavní hipostezky spojující části Rakouska přes český appendix Novohradských hor.

IV. zóna

Do IV. zóny bude směřován rozvoj infrastruktury i drobného průmyslu s respektováním krajinného i architektonického rázu oblasti. Zemědělská půda spadající do oblasti bude obhospodařována běžným způsobem. Na území IV. zóny bude umožněna stavba nových zemědělských zařízení, přičemž hospodaření musí respektovat omezení daná chráněnou oblastí přirozené akumulace vod.

Pro vyšší stupeň ochrany ve větších lidských sídlech než navrhuje IV. zóna, do které mají být sídla zahrnuta, se nikdo z respondentů nevyjádřil. Jan Křiklava by byl pro úplné vynětí sídelních jednotek z navržené CHKO, po zjištění navrhovaného režimu v IV. zóně s umístěním sídel v dané zóně souhlasí. Důvody, které respondenti uvedli k umístění sídel do IV. zóny, jsou zejména takové, že i obyvatelé dnes žijí moderním způsobem života a vyšší stupeň ochrany přírody než navrhuje IV. zóna, by přinesl zásadní omezení. Respondenti nespátřují v centrech sídel nic přírodně cenného. Z postojů většiny respondentů k této otázce vyplývá, že jsou pro co nejmenší omezení obyvatel oblasti, které by vycházela z nařízení týkajících se ochrany přírody.

5.3.2 DALŠÍ OBECNÉ NÁVRHY A CÍLE OCHRANY V BUDOUCÍ CHKO

Na lokalitách s výskytem vzácných druhů ptáků je žádoucí klid v době hnízdění (zajišťuje již ptačí oblast) + omezení vstupu turistů do hnízdních lokalit v období března – červen, tj. vstup pouze po vyznačených cestách + omezení práce v lese v tomto období.

Ohledně hospodaření v lesích je v plánu preference místních ekotypů dřevin, přibližování lesa přirozené skladbě, prováděné meliorace omezit na potěžební úpravu vodního režimu, omezit používání pesticidů, zvyšovat ekologickou stabilitu porostů, dbát na estetickou hodnotu lesa, nezavádět nepůvodní dřeviny (mimo modřínu), suťová stanoviště nechat přirozenému vývoji, stejně tak nechat přirozenému vývoji porosty na vrchovištních rašelinách, v porostech tvořící ochranné pláště rezervací hospodařit jako v I. zóně CHKO.

Názory respondentů na druhovou skladbu lesa a k vytvoření „nového“ lesa, jsou zmíněny v návrhách a cílech v II. zóně.

Navrhovaný maloplošný způsob hospodaření v lesích přináší pro lesní provoz řadu komplikací, zejména při těžbách. Není možné větší soustředění prací na jednom místě, pracné je i bezškodné vyklizování starého porostu nad nárosty. Tím se zvyšují náklady na těžbu. Nově vysazené původní dřeviny jako jsou listnáče a zejména jedle, jsou náchylné na okus zvěří a nutností tak bude kolem výsadby těchto druhů stavba oplocenky. Přínosem výsadby „nového“ lesa je však jeho větší odolnost proti větru a druhotným škůdcům (například kůrovci), což se ekonomicky v delším horizontu projeví pozitivně.

V budoucí CHKO není navržena oblast chovu jelení zvěře, návrh naopak podporuje redukci přemnožených stavů formou odstřelu. Nemají být zakládány chovy nepůvodní zvěře (daňků, muflonů), chovy drobné zvěře (jako jsou zajáci a koroptve) nejsou v rozporu s návrhem CHKO. Podporován by měl být výskyt vzácných druhů drobné zvěře (tetřívky, jeřábek, tetřev). Ozdravné programy jako vakcinace lišek proti vzteklině nejsou s návrhem CHKO v rozporu.

Podle Herala není reálně jelení zvěř přemnožená, byť je její stav vyšší než normy LČR a Ministerstva zemědělství. Zabývá se myslivostí a normy jsou podle něj podhodnocené a to z důvodu, že pro hospodaření LČR vyšší stav jelení zvěře znamená vzhledem k vzniklým škodám na porostech nižší zisk. Nedvěd tvrdí, že zvěř je sice přemnožená, ale ne v takové míře jako před dvaceti lety a les je schopný relativně menšímu poškozování porostů

okusováním zvěří čelit. Ostatní respondenti naopak souhlasí s návrhem plánu péče, tvrdí, že zvěř je přemnožená a souhlasí se snížením stavu formou odstřelu, byť rozsah přemnožení někteří z nich vidí odlišně.

Ohledně výstavby plán péče počítá s rozvojem stávajících sídel výstavbou ve venkovském stylu a to v podobě modernizace stávajících objektů nebo výstavbou na původních základech. Výstavba by měla být se schválením Správy CHKO možná i v sídlech Leopoldov a Žofín nacházejících se v II. zóně CHKO. Plán počítající s obnovou sídel Cetviny a Pohoří na Šumavě naopak požaduje zanést do územního plánu obce Pohorská Ves stavební uzávěru v kdysi zastavěném údolí od Skelné Hutě až po Stříbrné Hutě k státní hranici s Rakouskem.

Mezi respondenty se však najdou ti, kteří si dovedou představit výstavbu i v místě Skelné Huti a Stříbrných Hutí. Mráček, jehož firma podstatnou část zastavitelných pozemků v údolí vlastní, si výstavbu v lokalitě dovede představit, jelikož tam podle něj život patří. Pozemky však raději skoupil, neboť se obává případného prolomení v současnosti platného regulačního plánu obce Pohorská Ves, který v místě výstavbu zakazuje a následného vymknutí situace ohledně výstavby v místě z ruky. Nedvěd je proti výstavbě v místě, neboť si myslí, že současný tamní (Mráčkův) management hospodaření je z hlediska ochrany přírody dobrý. Hájek a Blíženec jsou pro obnovení sídel, pokud by se jednalo o na okolních pozemcích hospodařící usedlíky. Za stejných podmínek je pro obnovení i Jan Křiklava, v případě prolomení regulačního plánu se ale bojí nástupu spekulantů s pozemky v místě. (Neví, že vlastníkem je již Mráček). Proti obnově jsou kromě Nedvěda i zemědělci Heral a Něnička, pro výstavbu v místě pouze za předpokladu výstavby rekreačních objektů jsou naopak Vaněček, Brauer a Jiří Křiklava. Zde je vidět přání představitelů místní samosprávy dostat do obcí co nejvíce lidí, kteří by byli ekonomicky aktivní. Lze se domnívat, že tento jejich postoj je ovlivněn jejich profesí.

Rozvoj dopravy je plánován formou úpravy parametrů současných silnic II. a III. třídy, do silniční sítě má být zahrnuta účelová komunikace Dobrá Voda – Šejby, vybudovaná má být zmíněná přeložka silnice III. třídy Leopoldov – Baronův Most. Území je charakteristické relativně hustou sítí lesních cest, s jejímž rozvojem se nepočítá, v plánu je pouze jejich oprava za použití štěrku.

Komunikace spojující Dobrou Vodu a Šejby již byla nehledě na vyhlášení CHKO do silniční sítě zahrnuta, s využitím této stávající komunikace pro běžný automobilový provoz souhlasí všichni respondenti. Stejně jako v případě hraničních přechodů se domnívají, že tak nízká frekvence vozidel na silnici, která v současnosti je, není pro ochranu přírody hrozbou. Obecně lze ve většině případů pozorovat, že většina respondentů vždy zaujímá negativní postoj k dopravním omezením v oblasti, ať už se jedná o možnost zavedení omezeného režimu vjezdu automobilů nebo zneprístupnění hraničních přechodů. Respondenti zároveň na dopravním provozu spatřují pouze minimální, mnohdy i žádné negativní dopady na přírodu v území.

V oblasti III. a IV. zóny se počítá s rozvojem drobného průmyslu, jako vhodné uvádí návrh tradiční řemeslnou sklářskou a dřevozpracující výrobu. Počítá se s rozvojem zázemí pro rekreaci a obecně služeb, které jsou dnes nedostatečné i pro místní obyvatelstvo. Pro zásobování teplem má být v oblasti podporováno výhradně spalování dřeva a dřevního odpadu. Umožněna má být i výroba větrné energie (Novohradské hory jsou jednou z největších částí jižních Čech) za předpokladu vhodného začlenění do krajiny.

Ohledně výstavby větrných elektráren se již mezi respondenty objevují neshody. *„Nedovedu si představit, jak větrná elektrárna může zapadnout do krajinného rázu, popravdě si to tu moc nedovedu představit.“* (Mráček). Blíženec na povolení stavby větrných elektráren na novohradských hřebenech vidí absurditu instituce CHKO, neboť výstavba větrníků pro území jako takové není žádoucí. Jelikož větrné elektrárny jsou ale obnovitelný zdroj energie a její potřeba je dnes pro společnost nezbytná, dovede si jejich výstavbu představit a to i na novohradských hřebenech. Vaněček větrníky odmítá už jenom z principu, že není příznivcem tohoto druhu výroby energie, která je podle něj neefektivní. Podle něj by navíc větrníky poškodily krajinný ráz. Heral poukazuje na stav lesů v Krušných nebo Orlických horách, které jsou poškozeny činností tepelných elektráren v jejich podhůří. *„Výroba elektrický energie je dneska prostě potřeba a pro mě je daleko přijatelnější stožár ve zdravym lese, než tepelná elektrárna pod kopcem, díky který je půda v tom torzu lesa, který způsobila, tak kyselá, že do ní strčím prst a vyndám jenom kost.“* (Heral) Ostatní respondenti jsou příznivci obnovitelných zdrojů energie, k větrným elektrárnám na území Novohradských hor se však staví odmítavě. *„Ať si to postaví někde jinde. Sem se to nehodí.“* (Brauer)

Z hlediska turistiky je navrhován vznik nové naučné stezky v okolí Pohoří na Šumavě, obecně výstavba piknikových míst a přístřešků, zpřístupnění technických památek (např. soustavy plavení dřeva), výstavba odstavných parkovišť pro motorizované návštěvníky. Návrh také zvažuje sezónní zpřístupnění části Žofínského pralesa po naučné stezce. Plán počítá s rozvojem zejména cykloturistiky, agroturistiky, a pokud se najde provozovatel, tak i jezdeckví po vyznačených cestách.

5.4 OBECNÉ POSTOJE JEDNOTLIVÝCH RESPONDENTŮ K ZÁMĚRU ZŘÍZENÍ CHKO

Zdeněk Mráček nezná v České republice případ, kdy by správa CHKO fungovala tak, jak fungovat má. „*CHKO pouze další státní aparát, který nebude fungovat tak, jak fungovat má*“ (Mráček). Tento postoj si utvořil během své spolupráce se Správou CHKO Blanský les. Vznik CHKO podle něj vytváří prostor pro korupci. Domnívá se, že již fungující orgány ochrany přírody, zejména městské úřady obcí s rozšířenou působností, jsou v oblasti ochrany přírody stejně efektivní jako správa CHKO, pokud tedy pracují tak, jak mají.

Jiří Křiklava tvrdí, že případná CHKO by znamenala výrazné omezení hospodářské činnosti v oblasti. Při rozhovoru však projevoval minimální znalosti toho, co CHKO oblasti přinese. Případné zřízení CHKO vidí jako signál k nárůstu turistiky v oblasti, což vnímá také jako negativum, neboť lidé žijící v oblasti chtějí mít klid, který by s příchodem většího množství turistů vymizel.

Robert Blíženec také není zastáncem zřízení CHKO. Nebojí se případných omezení, ale CHKO vnímá jako naprosto zbytečné rozšíření státního aparátu, které v oblasti ochrany přírody a krajiny vůbec nic nepřináší. Stát má podle něj jiné a přinejmenším stejně efektivní prostředky, jak docílit ochrany přírody a krajiny. Ať už jsou to současné stupně ochrany, které jsou podle něj dostačující (upozorňuje, že i ty v některých případech mohou být k ochraně přírody kontraproduktivní), tak dotace. V dotačních programech spatřuje lepší možnost, jak přimět hospodáře k šetrnému zacházení s přírodou. Hlavní názor, který zastává, je ten, že dobrý hospodář svým hospodařením přírodu stejně chrání, nepotřebuje k tomu žádnou instituci. Sám ví lépe než správa CHKO, jak se starat o své pozemky,.

Petr Hájek má ze zřízení CHKO obavu. Bojí se o omezení svého podnikání - zemědělství (i když reálně CHKO návrhem plánu péče jeho způsob hospodářství podporuje) ze strany lidí, kteří zemědělství nerozumějí. „*Panelákoví odchovanci mi nebudou kecat do toho, jak já budu hospodařit*“ (Hájek). Je přesvědčen, že CHKO by omezila jízdu na koni ve volné přírodě, což se na jeho postoji proti zřízení CHKO jeví jako stěžejní.

Jan Kříklava v rozhovoru přiznává svou neznalost toho, co by zřízení CHKO znamenalo a poznamenává, že takovou neznalost prokazuje 99% oblasti a že stejné procento se bojí případných omezení, která by CHKO přinesla, aniž by věděli, o jaká konkrétní omezení se jedná.

Josef Brauer podle svých postojů spadá do 99% zmíněných Janem Kříklavou. Bojí se dokonce, že se zřízením CHKO by přišel o jedinou možnost obživy, kterou pro něj zemědělství představuje. Přitom podle toho, jak svou činnost popisuje, nehospodaří již teď způsobem, který by byl s návrhem plánu péče pro CHKO v rozporu. A to hospodaří na pozemcích, které by byly zahrnuty převážně v II. zóně CHKO, tedy v zóně s relativně přísným režimem.

František Vaněček se CHKO bojí také zejména z důvodu omezení hospodaření a odmítá její zřízení. Výhodu v případě zřízení CHKO spatřuje v nárůstu počtu turistů, který by lidem v oblasti generoval nový zisk a vytvořil pracovní místa.

Petr Nedvěd vidí ve zřízení CHKO pouze politickou akci, která nemá s ochranou přírody nic společného, pouze usměrní toky peněz. Tvrdí, že žádná instituce nikdy nic v přírodě neochrání. Vypracování plánů péče o něco co neexistuje, považuje za nesmysl. Poukazuje na vojenské újezdy, které jsou cenné přeoranou půdou od tanků – pokud je něco cenné a má to hodnotu, je třeba pracovat na tom, aby se management nezměnil. To, že si CHKO Brdy plánuje půjčit tank a přeorávat – dokazuje absurditu existence instituce CHKO – to dělala i někdejší správa vojenského újezdu. Další příklad absurdity dokazuje na dálnici v Českém středohoří. Stavba dálnic je na území CHKO zákonem zakázána, tak bylo těleso budoucí dálnice z CHKO vyjmuta. CHKO je podle Nedvěda stejně jako národní park institucí, která do ochrany přírody zasahuje nařízeními měnícími management a tím vystupuje vůči ochraně přírody a krajiny kontraproduktivně. „*Novohradské hory v rámci republiky zůstaly jako jediné v uvozovkách nechráněné cenné území. Jsou posledním důkazem toho, že přírodu lze nezničit*“

její ochranou. CHKO nemůže vnést nic jiného než představy představitelů správy CHKO, kteří budou mít navíc oporu v zákoně.“ (Nedvěd)

Jaroslav Něnička je stoupencem zřízení CHKO. Jako hlavní důvod uvádí to, že se domnívá, že správa CHKO by mohla být tím, kdo bude postihovat LČR za jejich nešetrné chování k novohradské přírodě. LČR podle Něničky nezákonně při těžbě dřeva odvodňují lesy, tahají dřevo nešetrně přes chráněná území a nechávají po těžbě nepořádek na soukromých loukách, přičemž reálně nejsou za tuto činnost postihováni. Správa CHKO by podle Něničky byla efektivní institucí zejména proto, že by na rozdíl od ostatních orgánů ochrany přírody a krajiny sídlila přímo v oblasti. Ostatní orgány znají oblast jen papírově a vzhledem k vzdálenosti jejich sídel nejsou schopni postihovat ty, kteří cenná území v Novohradských horách poškozují (zejména LČR).

Václav Heral je pro zřízení CHKO. Respektive pouze za předpokladu, že jeho představitelé budou pracovat pro ochranu přírody tak, jak je třeba. Poukazuje na zaneprázdněnost odborů životního prostředí městských úřadu s rozšířenou působností (Trhové Sviny, Kaplice) zcela nepodstatnou agendou a tedy neschopností tamních úředníků zajistit v oblasti terénní dohled. Ten by podle Herala mohli zajišťovat pracovníci CHKO, kteří by například mohli podle reality nově aktualizovat výskyt chráněných druhů rostlin a živočichů, který dnes absolutně neodpovídá realitě. Zároveň by CHKO mohla podle Herala prostřednictvím terénních pracovníků zajistit lepší ochranu zvláště chráněných území. Jejich správa by místo Krajského úřadu Jihočeského kraje a Správy CHKO Blanský les byla přenechána Správě CHKO Novohradské hory, která by byla daným lokalitám blíže a lépe by zajistila jejich ochranu. Terénní pracovníci by podle Herala také mohli (za předpokladu, že rozumně) postihovat osoby nebo subjekty poškozující přírodu. Uvědomuje si, že pro jeho hospodaření by se vzhledem k jeho způsobu a umístění převážné části pozemků v navrhované III. zóně CHKO vůbec nic nezměnilo. Pokud by správa CHKO fungovala tak jak má, mohla by navíc organizovat výukové programy pro veřejnost a zvýšit tak povědomí obyvatel a návštěvníků oblasti o ochraně její přírody, což je vzhledem k neznalosti věci zejména obyvatel podle Herala stěžejní.

Pro záměr zřízení CHKO celkově se staví pouze dva respondenti, kteří jako důvod svého kladného postoje uvádějí zejména zřízení instituce, která by měla nad územím vzhledem

k sídlu správy CHKO v místě přímý dohled nad ochranou přírody a krajiny v Novohradských horách, což by vedlo k její efektivitě. Proti se staví zbytek respondentů. Lze pozorovat obecný jev u respondentů, kteří jsou představitelé místní samosprávy, že se se vznikem CHKO obávají omezení současných způsobů hospodaření. Zároveň je u představitelů samosprávy zřejmé nízké povědomí o reálných dopadech eventuálně zřízené CHKO. U zemědělců lze pozorovat rozdělení do dvou skupin. Ti, kteří jsou v problematice zřízení CHKO méně orientovaní, se bojí omezení možností obhospodařování půdy, ačkoliv podle toho, co popisují, již dnes nehospodaří způsoby, které by na jejich pozemcích byly podle navržených opatření v jednotlivých zónách s CHKO v rozporu. Druhá skupina zemědělců, která prokazuje ohledně problematiky CHKO větší informovanost, odmítá CHKO ze dvou důvodů. Většinou jde o to, že se přiklání k názorovému směru ochrany přírody formou conservation, respektive integrovaného managementu, přičemž CHKO je podle nich založena na preservation, respektive na konzervačním přístupu k ochraně přírody. Druhý důvod, proč tato skupina respondentů žijících se zemědělstvím odmítá zřízení CHKO, je ten, že ochrana přírody v Novohradských horách je podle nich dostatečně zajištěna již nyní. CHKO podle nich již zavedené způsoby ochrany pouze zdvojuje, nebo je vnímána jako zbytečné rozšíření státního aparátu, které k reálné ochraně přírody a krajiny Novohradských hor nevede. Skupina respondentů, která je ohledně CHKO méně informovaná, se nehledě na profesi a to, čím se její představitelé obecně zabývají, bojí celoplošného omezení činností v oblasti. Někteří dokonce mají představu o tak výrazném omezení zásahů, které není uplatňováno na území CHKO, ale spíše odpovídá managementu v 1. zónách národních parků. Zde lze konstatovat, že v případě opětovných pokusů o projednávání záměru CHKO bude v oblasti Novohradských hor bezpochybně nutné provést informační kampaň.

Území Novohradských hor a přilehlé části Novohradského podhůří je nesporně přírodně a krajinářsky cenným územím. Na tom se shodnou jak jeho obyvatelé zainteresovaní v otázkách ochrany přírody, tak státní správa. V tom, jak a jestli by se území mělo chránit, není však již shoda mezi státní správou a zmíněnými obyvateli tak patrná. V oblasti Novohradských hor a přilehlé části Novohradského podhůří je dnes státní správou vyhlášeno několik typů institucí, které mají zajišťovat územní ochranu tamní cenné přírody. Přínejmenším jejich zřizovatelé, tedy vláda, Ministerstvo životního prostředí popřípadě kraje si myslí, že tomu tak ve skutečnosti je a že tomu tak má být. Obyvatelé zainteresovaní v otázkách ochrany přírody pak mnohdy zaujímají jiný názor.

Obecně lze snad usoudit, že s prostředky územní ochrany přírody, které stát v současnosti v Novohradských horách aplikuje, se obyvatelé Novohradských hor zainteresovaní v otázkách ochrany přírody a krajiny (dále jen respondenti) ztotožňují více než s těmi zamýšlenými.

V podstatě jediným prostředkem ochrany přírody, který má celoplošný rozsah přes celé zkoumané území, je přírodní park. Hlavním úkolem přírodního parku je dohlížení nad krajinným rázem. Postoje respondentů k této instituci jsou velice heterogenní. Mezi respondenty se najdou tací, kteří přírodní park považují za nejlepší nebo alespoň dobrý prostředek ochrany přírody Novohradských hor. Zároveň jsou i tací, kteří se sice domnívají, že v oblasti nemá být umožněna stavba čehokoliv, avšak nesouhlasí s výkladem krajinného rázu tak, jak ho vykládá přírodní park a nakonec ti, kteří ctí soukromé vlastnictví nade vše a nechali by posouzení vhodnosti stavby na každém majiteli. Někteří z těch, kterým ochrana formou přírodního parku přijde vhodná, pak poukazují i na jeho nedostatky. Jde zejména o neschopnost přírodního parku vyvíjet tlak na obce v oblasti vytváření územního plánování a posuzování dvou úřadů krajinný ráz v jednom přírodním parku dvojitým metrem.

Za účelem ochrany biodiverzity jsou v oblasti státem zřízena maloplošná zvláště chráněná území. Ta respondenti vidí z hlediska efektivity ochrany přírody efektivnější než území velkoplošná, jelikož řeší potřeby přírodně cenných území individuálně. Své stoupence si zvláště chráněná území získala mezi respondenty zejména svou polohou mimo oblasti

hospodaření obyvatel Novohradských hor. Někteří respondenti vidí chyby v jejich vymezení, kdy nepřekrývají území výskytu vzácných druhů, které je třeba chránit. Někteří respondenti navrhují rozšíření těchto druhů chráněných území, někteří mají dokonce návrhy konkrétních území, kde nastolení režimu tohoto druhu státní ochrany vidí jako vhodné. Někteří respondenti vidí riziko zřizování zvláště chráněných území v tom, že v cenných územích nařizují měnit dosavadní management, díky kterému se území stalo cenným, přičemž mnohdy jde i o lidskou činnost, kterou ZCHÚ nově nastoleným managementem značně omezuje a může tak dojít k poškození lokality.

O evropsky významných lokalitách není většina respondentů dostatečně informována. Představují pro ně stejný způsob územní ochrany přírody jako zvláště chráněná území. Někteří respondenti se domnívají, že jsou ušity horkou jehlou za účelem splnění evropských norem. Jeden respondent si v souvislosti s EVL stěžuje na rozdíly k přistupování k ochraně jedné lokality na dvou stranách státní hranice. Ochrana lokality pak nemůže být efektivní. V tom, že reálně nefunguje přeshraničně, vidí nedostatek EVL. Někteří respondenti jsou stoupenci EVL z toho důvodu, že na rozdíl od české státní ochrany přírody připouští lidské zásahy v cenných územích, neboť EVL má na paměti to, že o cennost daného území se svou činností mohl zasloužit i člověk. Někteří respondenti v souvislosti s EVL upozorňují na to, že jsou v rozporu s již aplikovanými prostředky územní ochrany přírody.

Za účelem ochrany některých druhů ptactva je v oblasti podle evropské směrnice vládou nařízena ptačí oblast a velkou část trvalých travních porostů se vztahují státem nařízená opatření. Většina respondentů se nestaví k omezením souvisejícím s ochranou ptactva negativně, převážná část z nich zároveň ale proto, že jsou bohatě kompenzována dotacemi. Někteří se staví proti aplikované ochraně ptactva z toho důvodu, že na státních dotacích je neadekvátně plýtváno s veřejnými financemi, dále z důvodu, že vymezení stanovišť, která podléhají ochraně, neodpovídají realitě jejich výskytu. Někteří tvrdí, že ochrana nařizuje pro podporu druhů ptactva management, který je z hlediska jejich ochrany naopak kontraproduktivní (sečení luk a jeho způsob). Někteří poukazují na nečinnost orgánů ochrany přírody a krajiny v nutném boji proti sukcesi.

Nejvíce odmítavých postojů mezi respondenty se objevilo k záměru zřízení chráněné krajinné oblasti (CHKO), přičemž nejčastěji respondenti jako důvod odmítavého postoje k CHKO

uvádějí omezení dosavadních způsobů hospodaření. Ukazuje se však nejčastěji, že tato jejich obava plyne z neznalosti managementu, který CHKO navrhuje. Reálně se však negativní postoj k záměru zřízení CHKO projevuje na postojích respondentů k jednotlivým opatřením vycházejících z návrhu plánu péče pro CHKO. Někteří respondenti CHKO odmítají z toho důvodu, že se jedná pouze o rozšíření státního aparátu, který víceméně v souvislosti s obsahem návrhu plánu péče pouze podtrhuje současný stav a jedná se tak o zbytečný prostředek, který přírodu a krajinu Novohradských hor neuchrání lépe, než je v současnosti chráněná. Některé navrhované cíle CHKO nemají podle některých respondentů na ochranu přírody vůbec žádný vliv, některé návrhy podle některých respondentů mají dokonce vliv negativní.

V současnosti žádný aplikovaný ani plánovaný způsob územní ochrany přírody a krajiny v Novohradských horách se dotazovaným tamním obyvatelům zainteresovaným v otázkách ochrany přírody nejeví jako ideální.

V postojích respondentů ke všem typům územní ochrany přírody a krajiny v Novohradských horách lze najít společné prvky. Méně informovaní respondenti se obávají nežádoucích zásahů v oblasti hospodaření. K těm patří představitelé samosprávy, kteří kladou velký důraz na ekonomickou prosperitu oblasti, a očividně je jejich postoj utvářen postoji ostatních obyvatel, což může být dáno jejich profesí. Lze vyzorovat rozdělení zemědělců na dvě skupiny. Na ty, kteří jsou ohledně územní ochrany přírody a krajiny méně orientovaní a domnívají se, že kvůli aplikaci prostředků ochrany přírody je a bude omezena hospodářská činnost a na ty, kteří jsou k prostředkům územní ochrany skeptičtí z důvodu zbytečného bujení státního aparátu a z důvodu aplikace takového managementu v chráněných územích, který reálně nevede k jejich ochraně. Tato skupina respondentů jsou většinou stoupenci přístupu k ochraně přírody conservation, respektive přístupu integrovaného managementu.

Výsledky výzkumu, který je hlavním předmětem této práce a který měl zjistit postoje obyvatel Novohradských hor zainteresovaných v ochraně přírody k státem aplikované územní ochraně přírody a krajiny Novohradských hor, jsou obsáhlé a různorodé. Proto jsem nezvolil uvedení pouze jakési výsledné tabulky shrnutí postojů nebo krátkého výsledného zjednodušujícího závěru, který by podle mě mohl vést k dalším zjednodušujícím závěrům a černobílému vidění. Vzhledem k různorodosti postojů je třeba tuto práci zkoumat jako celek.

Velice odlišné postoje různých respondentů mého výzkumu k různým typům územní ochrany přírody v každém případě dokazují náročnost posuzování postojů při vyhlášení chráněných území.

Zonace CHKO jsou navrženy v souladu se zákonem č. 114/1992 o ochraně přírody a krajiny 4 zóny odstupňované ochrany přírody. Podle návrhu má I. Zóna zaujímat na podílu rozlohy CHKO 17%, II. zóna 54,4%, III. zóna 26,1% a IV. zóna pouhých 2,5%.

Popis jednotlivých zón v shrnutí:

I. zóna

Do I. zóny jsou zařazena nejcennější území. Jedná se zejména o vyhlášená maloplošná chráněná území. Dále jsou podle návrhu do I. Zóny zařazeny smíšené lesní porosty zachovávající původní geofond, suťové lesy na balvanitých polích (vzácné kapradorosty), porosty olšin, podmáčené rašelinné smrčiny a rašelinné bučiny, borové porosty, květnaté horské louky, rašelinné vlhké horské louky, svahová rašeliniště a prameniště, vrchovištní rašeliniště, horské potoky, cenné horské toky (perlorodka říční), podhorské potoky (mihule potoční), vodní nádrže (výskyt obojživelníků) a lokality poskytující vhodné podmínky pro tetřívka obecného a jeřábka lesního (ptáky, za účelem jejichž ochrany byla v Novohradských horách vyhlášena ptačí oblast). Uvedený výčet dokazuje vysokou biodiverzitu krajiny, která je největším bohatstvím Novohradských hor. I. zóna vytváří malé ostrůvky většinou obklopené II. zónou. Do první zóny jsou zahrnuty zejména lokality v současnosti podrobené režimu maloplošné územní ochrany (ZCHÚ a EVL).

Do II. zóny jsou obecně zařazena území hospodářsky využívaných lesních a zemědělských ekosystémů, kde se ojediněle nacházejí složky původní přírody. II. zóna představuje největší podíl na území CHKO (54,4%). Jedná se zejména o lesní porosty, z nelesních pak o louky v okolí Hojné Vody, Černého Údolí, Dolního Příbrání a Dobré Vody.

II. zóna

Jedná se o území, které bylo již člověkem značně přetvořeno. Přesto je toto území charakteristické vyšším zastoupením významných krajinných prvků, jako jsou menší lesy, vodní toky a nivy potoků. Podle návrhu se III. zóna rozkládá zejména na nelesní půdě, která nepředstavuje přírodovědně zvláště cenné lokality. Jedná se zejména o oblast geomorfologického celku Novohradské podhůří, v Novohradských horách pak o malé ostrůvky v okolí Černého údolí, Pohorské Vsi a Terčího Dvora.

III. zóna

Jedná se o území člověkem nejvíce pozmeněné, zejména v Novohradském podhůří.

IV. zóna

Do IV. Zóny jsou navržena zejména větší sídla a intenzivně využívané zemědělské pozemky na tato sídla navazující.

⁵⁶ Shrnutí navržené zonace CHKO Novohradské hory z ČERVENKOVÁ J., VITNER Č., *Návrh plánu péče pro CHKO Novohradské hory*. ÚHÚL Brandýs nad Labem, pobočka České Budějovice (depon. In AOPK ČR České Budějovice) 1997

ALBRECHT J. a kolektiv, Českobudějovicko. In: Mackovčín P. a Sedláček M. (eds.): *Chráněná území ČR, svazek VIII.*, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, 808 pp.

ALBRECHT J., *Současný stav ochrany přírody a krajiny Novohradských hor a přilehlých částí Novohradského podhůří*, (Depon. In: archiv AOPK ČR, Praha), 12 str.

BALATKA B., KALVODA J., *Geomorfologické členění reliéfu Čech*. Kartografie PRAHA, a.s., 2006

BÜRGER P., KLOUBEC B., PYKAL J., *Atlas ptáků Šumavy a Novohradských hor*. Karmášek, 2009

ČERVENKOVÁ J., VITNER Č., *Návrh plánu péče pro CHKO Novohradské hory*. ÚHÚL Brandýs nad Labem, pobočka České Budějovice (depon. In: AOPK ČR České Budějovice) 1997

FRIEDL K., ZIEGLER V., *Ochrana přírody se zřetelem k ochraně přírody a krajiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-194-X

HAYESOVÁ N., *Základy sociální psychologie*. Portál, Praha 1998

HENDL J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 2005, ISBN 807367-040-2

CHÁBERA S. (Ed.), *Přírodní poměry Novohradských hor a jejich podhůří*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1972. Rozpravy Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Řada přírodních věd.

JIRÁČEK J., *Novohradské hory - Naturpark*. Ledenice: Sdružené lesy, 2012. ISBN 978-80-260-3533-6.

KOLÁŘOVÁ H., *Udržitelný rozvoj: hledání cest, které nekončí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006. ISBN 80-87076-02-8

KOLEKTIV AUTORŮ *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-X

KOSTKAN V., *Územní ochrana přírody a krajiny v České republice*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 1996. Phare. ISBN 80-7078-366-4

LES IINFO a.s., *Socioekonomická studie dopadů vyhlášení CHKO Novohradské hory na zájmový region*. 2002. (Depon. In. Archiv Správy CHKO Blanský les, Český Krumlov) 87 s.

MACHAR I., DROBILOVÁ L., *Ochrana přírody a krajiny v České republice: vybrané aktuální problémy a možnost jejich řešení*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 416 s. ISBN 978-80-244-3041-6

PANGRÁCOVÁ Z., URBANOVÁ J., *Natura 2000, Ptačí oblasti, Česká společnost ornitologická*, Praha 2007

PAPÁČEK M. (Ed.): *Biodiverzita a přírodní podmínky Novohradských hor*. Jihočeská univerzita a Etomologický ústav AV ČR, 10.-11.1.2002, 285 s.

POKORNÝ J., SMRTOVÁ E., *Co jsou evropsky významné lokality?*, MŽP a AOPK, 2004

ŠUBRT J. a kol., *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění*. Karolinum, Praha 1998, ISBN 80-7184-522-1

VÁVRA M., „Nesnáze s měřením postojů.“ *SDA Info* 8 (1): 9-12., 2006 ISSN 1212-995X

Zákon ČNR č. 114/1992 Sb. ze dne 19. února 1992 o ochraně přírody a krajiny

www.nature.cz

<http://www.ochranaprirody.cz/uzemni-ochrana/velkoplosna-chronena-uzemi/>

<http://zp.kraj-jihocesky.cz>